

Muhurthamartendasadik

गुरुर्नमोऽस्तुते प्रारंभः श्रीः॥

1184

20/9

1567

18

श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ मांतेजोचतुवाचनः पादेर्जोउयतमोहरः ॥ वृत्तबद्धतनुः सेवोसीष्टोविश्वभावनः ॥ ११ ॥ अर्थद्वयवाची ॥ तत्रप्रथ
 मसूर्यपक्षे ॥ मांतेजः श्रीसूर्यः नोस्माकं वाचवाणी अवतुरक्षतु ॥ किंलक्षणोमांतेजः ॥ वृत्तबद्धतनुः ॥ वृत्तमंडलेचक्रातनुयस्यसतथा ॥
 तथाचस्मृतौ ॥ सशरवचक्ररविमंडलेस्थितं कुशेशयं कांतमनेतमन्युतमित्यादि ॥ तथाचश्रुतिरपि ॥ एष एतस्मिन्मंडलेयुरुषः सो
 निरित्यादि ॥ पुनः किंलक्षणः ॥ पादेः किरणैः ज्याउयतमोहरः ॥ ज्याउयपातकं शीतवाततमो धकारस्तद्वरतीतिसतथा ॥ पुनः किंल
 तः ॥ सेव्यः सेवितुं योग्यः सेव्यः अभीष्टफलदातृत्वात् ॥ पुनः अभीष्टदः सेवितः सन् अभीष्टदायीत्यर्थः ॥ पुनः विश्वलोचनः ॥ विश्वलो
 च्यते अनेनेति विश्वलोचनः ॥ लोकचक्षुर्गृह्यरत्नादित्यदृश्ये उक्तत्वात् ॥ प्रकाशकत्वादि विश्वलोचनः ॥ ॥ अर्थग्रंथपक्षे ॥ मांतेजोमुहूर्तमांते
 जः नः वाचं अवतुरक्षतु ॥ किंलक्षणः ॥ वृत्तबद्धतनुः वृत्तानिशादुत्तु प्रहर्षिणीशादुत्तु विक्रीडितादीनि नृद्वरतीतिसतथा ॥ पुनः किंलक्षणः ॥
 सेव्यः निरंतरपनीय इत्यर्थः ॥ पुनः किं अभीष्टदोयथोक्तमुहूर्ते कृत्यकरणादसौष्टव्यसिद्धिकारीत्यर्थः ॥ पुनः किं विश्वलोचनः समयं प्रका
 शकत्वात् कुर्वेमुहूर्ते टीकां मांतेजवच्छुभां ॥ इत्येवमाकल्प्यमेतेन दिव्यादिप्रारूपवत्सु ॥ इहशास्त्रेतावत्संबंधास्त्रिधेवप्रयोजनान्युच्यते ॥
 आब्रह्मादिविनिश्रुतमिदं वेदांगमिति संबंधः ॥ उक्तं नारदमुनिना संहितायां ॥ वेदस्य निर्मलं चक्षुर्जेति शस्त्रमनुतमं ॥ अस्मिन्शास्त्रे

संबंधो वेदांगधन्यत इति ॥ अत्रायुक्तं ॥ पूर्ववाक्यार्थमादाय ग्रंथो यं राचिते लघुशिले ॥ व्याज्यतश्चर्तुलं त्रगोचरगर्भाधानादिसंस्कारविवाहा
 र्ग्याधानयात्राभिप्रातः प्रायश्चित्तग्रहणोचरसंक्रांतिकथनमभिधेयं ॥ तथाचनारदः ॥ अस्मिन् ग्रंथे च जगतः शुभाशुभनिरूपणमिति ॥
 अस्मिन् प्रयोजनं मुहूर्तेर्नानाकार्यसाधनं ॥ अस्य सम्पत्कृतानामोक्षप्राप्तिशक्तिः ॥ किमेभिरुक्तैरित्यत्रोच्यते ॥ नृणां संबंधास्त्रिधेयप्रयोजन
 कथनाद्यास्त्रे प्रवृत्तिर्जायते ॥ उक्तं च ॥ सिद्धिः श्रोतुः प्रवृत्तानां संबंधः कथनाद्यतः ॥ तस्मात्सर्वेषु शास्त्रेषु संबंधः पूर्वमुच्यते ॥ किमेवास्मिन्
 यस्यादिति पृष्टस्तु केनचित् ॥ यदि नो प्रोच्यते तस्मै फलं शून्यं तु न द्रवेत् ॥ इहशास्त्रे कस्योधिकार इति प्रोच्यते ॥ द्विजस्येव ॥ द्विजेरेवाध्य
 यनीयो ज्ञातव्यश्च ॥ तथोक्तं भास्कराचार्यशिरामणौ ॥ तस्माद्विजेरध्ययनीयमेव पुण्यं रहस्यं परमं पवित्रं ॥ योज्योतिषवेति नरः ससम्प
 द्बुधमार्थकामांस्तु सतेयराश्च ॥ शिशुस्तान् वृद्धाश्चारंभेषु सविरिभाहिदोषेष्वतरायप्राप्तौ सत्यां धर्मपापमनुदतीति श्रुतिश्च सिद्धिः ॥
 प्रयोजनमास्थाय ॥ स्वस्तिनद्वेष्टो वृद्धश्चावा इति श्रुतिर्लिंगाच्च ॥ ग्रंथस्थानिः प्रसूहपरिसमाप्तये मैगलमाचरात् ॥ तस्मान्माध्यादनीयजोब्रा
 ह्मणो नारायणो नारायणलपावाप्तमतिज्यातिः शास्त्रसंहितास्कंधाविकीर्तुरशेषप्रसूहोपशान्तये अस्मिन्तदेवतानमस्कारलक्षणं
 मैगलपूर्वकं ग्रंथकरणप्रतिज्ञां प्रहर्षिण्याह ॥ प्रतिजानीते ॥ ॥ सिद्धोद्युमिति मिसंद्रवक्रमंबां श्रीविष्णुवियतिचरानुरूपं ॥

बह्वर्थविबुधमुदे लघुमुहूर्तमार्तंडसुगममहंतनोमिसिधे ॥१॥ सिंदूरेति ॥ सिंदूरेण उल्लसितं शोभायमानं देवकंगजाननं अंबा
 सरस्वती विष्णुप्रसिद्धं विद्येति चरानुग्रहानुगुरुनृशास्त्रापदे ह्यनुप्रणम्य नमस्कृत्या अहं नारायणो मुहूर्तमार्तंडनाम ग्रंथं तनोमि
 विस्तारयामि ॥ किमर्थं ॥ सिधे कार्यसाधनाय ॥ पुनः किं विबुधमुदे पंडितहर्षयि ॥ हर्षकारणं विशेषणद्वारेणाह ॥ किं लक्षणं मुहूर्त
 मार्तंडं ॥ लघुं ॥ अतिशयेनालम् ॥ पूर्वाचार्यकृता ग्रंथा ये सज्जातैः केवलैः कार्यसिधिर्न भवति ॥ ये महातो ग्रंथास्तपादनुमशक्याः अयं ग्रंथो लघुः का
 र्यसाधकश्च ॥ अत्येतद्वद्वयभावशंका विशेषणद्वारा परिहरति ॥ पुनः किं लक्षणं ॥ बह्वर्थं ॥ अर्थबहुलं ॥ अत्यग्रं बह्वर्थविवोधकं शंकापरि
 हरति ॥ पुनः किं दृशं सुगमं प्रकटार्थमिति ॥ ॥ अथ नानामुहूर्तानि च वस्तुस्तव कुम्भकर्मणि त्याज्यं त्रिभिः शार्दूलविक्रीडितैराह ॥ ॥ या
 मार्धकुलिके दिनर्धिमवमपूर्वद्वयपरिधिविधिवैधृतिपातसंक्रमणगंडांतैर्मकार्गिकं ॥ छान्दोग्ये दिनरविशशिक्रांत्योः समत्वस्य लोहोरण
 त्रिदिनार्धकेशयदिनं पित्रोर्जनन्यार्तव ॥ २ ॥ यामार्धमिति ॥ यामार्धादिके शुभे शुभकर्मणि सत्यजोदित्यंति मन्त्रो केनान्वयः ॥ यामार्धकु
 लिको वक्ष्यमाणः ॥ लक्षणो ॥ दिनर्धिनमयत्रितिथिः सूर्योदयात्पश्चिच्छटिका भवति सैवान्यस्मिन्ने दृश्यते सा दिनर्धिः ॥ अवमः प्रसिद्धः ॥ प
 रिधे प्राग्द्वयपरिधे योगस्य पूर्वार्धं ॥ विधिमद्रावक्ष्यमाणं वैधृतियोगः ॥ पातोऽयतीयातः संक्रमणे सूर्यादिनां राशिसंक्रमणं सर्वत्राग्रहणं सं

व्याख्येयं गंडातिषु चकार सत्पूर्वघटिकाः ॥ विविक्तेभः ॥ व्याघातः ॥ शूलः ॥ वज्रः ॥ गंडः ॥ प्रसिद्धः ॥ अतिअतिगंडः ॥ एषु योगेषु क
 णचकार सत्पूर्वघटिकाः पूर्वघटिकाः प्रथमघटिकाः ॥ तद्यथा ॥ विक्तेभः ॥ ३ व्याघाते चकारः तव ९ शूले अथः पंच ५
 वज्रे अंकाः तव ९ गंडे सौरेः षड् ६ अतिअतिगंडे कृतवः षड् ६ भातो विषारया घटीः ॥ भातो अश्विन्पादीनां तस्य त्राणां विषा
 रया घटीर्वक्ष्यमाणक्षेत्रेणः ॥ ३ ॥ उतापंचकपापवर्गमशुभं चंद्रं दशादिष्टकं जन्मेशोऽपार्श्वे तस्मिन् गणेशोऽपार्श्वे
 वो कर्तरी ॥ रिष्टगोचरसंभवं ग्रहजनिप्रान्तोद्भवसूतकंदुश्चिह्नानि मानो विभंगमपि च व्याधिशुभसंत्यजेत ॥ ४ ॥ उतापंचका
 पवर्गं एतन्नयं चक्ष्यमाणं ॥ अशुभं चंद्रं वक्ष्यमाणगोचरप्रकरणे वेद्यं ॥ दशारिष्टकं ॥ जातकशास्त्रगम्यं ॥ जन्मेशोऽपार्श्वे तस्मिन्
 त्मेशोराशिस्वामी ॥ ईज्योगुरुः ॥ सितः शुक्रः ॥ एषामस्तमनराविलुप्तफिरणत्वे ॥ अंगराशिः कुरोद्वाकर्तरी ॥ अंगं लुप्तं ॥ श
 रीचंद्रं ॥ तयोः कुरोद्वाकुरग्रहजनितां कर्तरी वक्ष्यमाणलक्षणं ॥ रिष्टगोचरसंभवं ॥ गोचरे दुष्टग्रहाधिक्यगोचरवक्ष्यमा
 णं ॥ ग्रहजनिप्रान्तोद्भवसूतकं ग्रहो ग्रहणं ॥ जनिजन्मप्रान्तो मरणं ॥ एष्यद्वैतसूतकं ॥ ग्रहणसूतकं जन्मसूतकं मृतसूतकमिति ॥
 तेषु ग्रहणसूतकं वक्ष्यमाणं ॥ दुश्चिह्नानि कार्या रंभसमये दुर्वचनप्रवणादीनि ॥ मनोविभंगं ॥ अतः करणस्य अप्रवर्तनं ॥ व्याधिर्ज

॥३॥

रसमपि ॥ रोगः पाप्मा ॥ ज्वरो व्याधिर्विकारो दुःखमायत इति वाग्भटः ॥ ज्वरितस्य मंगलं न कुर्यादित्यर्थः ॥ तथा चोक्तं ज्योतिः प्रकाशे ॥ जन्मा
 धिपविलुप्तेशचंद्रभागविमत्रिणां ॥ विरश्मि त्वं जन्ममासो जन्मसंजन्मवासरः ॥ दुर्निमित्तं मनोसंगः क्षयमासाधिमासकौ ॥ मृतजातक
 याश्चैव सूतकं ग्रहणस्य च ॥ ज्वरोत्यतिरजोमातुः पित्रोः क्षयदिनं तथा ॥ गंडोत्तत्रितयं कालः ॥ संधिर्धर्मस्थितिस्ततोः ॥ कोतिपातो वृ
 तीपातो वैधतिः परिधाधिकं ॥ भातोः संक्रोतिभोगश्च कुलिकश्चार्धपामकः ॥ कुरोद्वाकुर्युतं सोम्यं सरादुश्चिह्नमितं ॥ धिष्ठये ग्रह
 गणजपापैर्विधं सोम्येष्वपादितः ॥ विधिः कुर्युतं लुप्तं लुप्तं शोरिपुमृत्युगः ॥ जन्मतो दुस्सुतश्चंद्रो लुप्तस्थो निधनोपगः ॥ जन्मभा
 उज्ज्वलता च लुप्तं लुप्तं शोकाष्टमौ ॥ पापयोर्मध्यगं लुप्तं शीलं दुः कुनवांशकः ॥ कुरोद्वाकुर्युतं सोम्यं सरादुश्चिह्नमितं ॥ धिष्ठये ग्रह
 क्षयो भातो नाडिकाविषसंज्ञकाः ॥ एते दोषाः समारयाताश्च शुभकर्मणि गहिताः ॥ दोषारिष्टाश्च चान्ये गोचरोऽथा तथा परे ॥ लुप्तं को
 र्गलं चंद्राश्च कालाश्च पंचकं ॥ मृत्युयोगोपग्रहाद्याः स्वस्वे देशे तु निदिता इति ॥ अथोपग्रहोत्तर्वर्तिदोषोत्तरं वृत्तार्थताह ॥ ४ ॥ नो कु
 पी द्विभादगं द्रुति तो पुग्मेषु पंचाशयोः स्वर्गात्यं च सुशोभातानि तनुयादे ॥ व्याघातादिकं ॥ मासर्वायनवारयोगातिथिभादीनां च
 सिद्धाभिधाज्ञातव्याः पुनरुक्तिरस्ति कुहचिंसा तस्मिन् प्राप्ताये ॥ ५ ॥ नो कुर्यादिति ॥ सूर्याधिष्ठितं नक्षत्रानु अंगं द्रुतिमितानि या

श्रु

नितक्षत्राणि। तेभ्योपुमेभु ॥ एतदुक्तं भवति ॥ सप्तमाष्टयोश्चतुर्दशपंचदशयोरष्टादशैकोनविंशयोः शित ॥ तथापंचाशयोः शित ॥ त्रयं च दशमयोः तथास्वर्गात्तुं च सुएकविंशत्यचनस्यैव ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ शोभनातिकर्माणि नो कुर्यात् ॥ एषु उग्रशस्त्रघातादि कंतनुपादि स्तारयेत्युच्यते ॥ उक्तं च ॥ विद्युत्तुं च मसि क्षिते च उने स्यात्सप्तमे सूर्यभास्वत्तुं च मसि क्षिते च दशमे केतुस्तथाष्टादशे ॥ दंडः पंचदशे चतुर्दशे इह प्रोक्तो निपातो बुधैरुज्ज्वालाका लुविदंगणैर्निगदिता ये कोनविंशैर्कक्षादिति ॥ देवद्वयं च सपि ॥ क्रमशो मोहनिर्घातभूकेषां वज्र एव हि ॥ परिवेषाश्च विज्ञेयानक्षत्रादेकविंशतेः ॥ एते हिंदुसमेतेषु कुर्यात्कर्मनशोभने ॥ दहनास्त्रविषैः सोध्यमेतत्संधिमुपैति चेति ॥ अन्यानपि दोषानग्रे प्रसंगतो वक्ष्यामि ॥ अस्मिन्नुपेमासादीनां संज्ञा लोका सधा ज्ञेया इति ॥ तथा पुनरुक्तिर्निर्दृष्टं नार्थनाह ॥ मासस्यैव नेति ॥ मासाः श्रेत्रादयः ॥ ऋतवो वसंतादयः ॥ अपने एवायनदक्षिणे तरे ॥ वाराः सूर्यादयः ॥ योगा विष्णुमादयः ॥ तिथयः प्रतिपदादयः ॥ भान्पश्चिन्यादीनि ॥ इत्यादीनां करणराशिभादीनां सिद्धाभिदाः शास्त्रांतरसिद्धाः संज्ञा ज्ञातव्याः ॥ तथा इहास्मिन्नुपेमा कुहचित्युनरुक्तिर्वर्तते ॥ सातस्य दूरांतरशितितस्य स्मृतिप्राप्तये स्मरणेति न दोषः ॥ इति श्रुतं मुहूर्तमार्तडंडीकायां मार्तडचंद्रमायां त्याज्यप्रकरणे ॥ ॥ अथ साधारणं नक्षत्रप्रकरणं विचक्षुस्तावदादौ

क्रमेण त्याज्यघटिकाग्रे वक्ष्यमाणः ॥ गंडांतोत्रविधं वक्ष्यमाणं ॥ एकार्गलो वक्ष्यमाणः ॥ रुच्छानंगचतुर्दिनं रुच्छत्रयोदश्यादिप्रतिपदांतं ॥ चंद्रशीलत्वात् ॥ कैश्चित्तुद्वादश्यादिसार्धदिनपंचकेत्युपते ॥ रुच्छे चोत्प्रेत्रिके कैश्चित्तेषु मध्यमोयं यक्षो अंगीकृतः ॥ रुच्छानंगचतुर्दिनमिति ॥ रविशशिकोत्प्रेः समत्वर्यचंद्रयोः कालिसाम्यं गणितुं गम्यं ॥ तथापि तस्यावलोकनं कस्मिन्दिने कर्तव्यमित्यग्रे वक्ष्यते ॥ रवलां होरापापग्रहहोरात्रिदिनार्धकेदिनार्धरात्र्यर्धच ॥ उक्तं च ग्रथांतरे ॥ मूर्तः कालो निवसति महानिशायां च दिनदलेयस्मादृष्टिपूर्वदृष्टिपिरतः तस्मादृष्ट्या निचपलानीति ॥ क्षयदिनं पित्रोः माता च पिता च पितरो ॥ तयोः क्षयदिनं श्राद्धदिनमित्यर्थः ॥ जनन्यातवेमानः रजस्वत्वं ॥ २ ॥ मासाद्यं जनि संभवं ग्रहणं चंडायुधं दुःक्षणं ज्येष्ठपूर्वभवस्य पापयुगितेष्वांशविधं वक्षं ॥ ऊनारयाधिकमासकौयुतिषु विद्याश्च वगडातिषु अंशैर्वा किरसर्तुपूर्वघटिकाभानां विषारव्याघटिः ॥ ३ ॥ मासाद्यं जनि संभवं जनिरुत्पतिः ॥ तत्र संभवो यस्येवं विधं मासाद्यं मासप्रभृतिजन्ममासजन्मनिथिजन्मनक्षत्रादि ॥ ग्रहणं ग्रहणनक्षत्रं चंडायुधं वक्ष्यमाणं दुःक्षणं दुर्मुहूर्ते वक्ष्यमाण इति ॥ ज्येष्ठपूर्वभवस्य प्रथमजातापत्यस्य ज्येष्ठज्येष्ठमासं पापयुगितेष्वांशविधं ॥ पापापापग्रहा वक्ष्यमाणस्तेषामन्यतमस्य युक्तं ॥ इतं गतं ॥ एष पुरस्ठितः ॥ एतानि क्रुशाणि नक्षत्राणि विधं संविधं नक्षत्रं वक्ष्यमाणं ॥ नूनारयाधिकमासो ॥ क्षयमासाधिमासो वक्ष्यमाणलक्षणो ॥ युतिषु वि

निभविशोभिश्चसाधरणे॥ ७॥ ॥ब्राह्ममिति॥ब्राह्मरोहिणी॥किञ्चक्षणब्राह्मेत्युत्तरयुक्त॥निस्त्राणांउत्तराणांसमाहारस्तु
 तरे॥नेतयुक्तयुक्त॥ध्रुवस्थिरमित्यसिधानं॥मुनीन्द्रैःस्मृतमित्यन्वयः॥अथोपूर्वमिच्छाम्यभं॥पूर्वात्रयमघाभरणीतिपंचकं
 क्रूरयं॥क्रूरंउग्रंकोते॥श्रवणत्रयादितियुतास्वाती॥श्रवणधनिनिष्ठाशततारकाञ्जदितिःपुनर्वसु॥एषि॥सहितास्वातीचरा
 रयाचलाप्रोक्ता॥श्रवणत्रयादितिस्वातीतिपंचकंचरारयंचछप्रोक्तंचेत्यर्थः॥दास्वाकसिजिदीज्यम॥दसोअश्विनी॥अर्कोहस्तः
 असिजिदृश्यमाणलक्षणं॥इज्योगुरुस्तस्मिन्पुष्यःइतिचतुष्टयं॥उद्युतथाक्षिप्रंप्रोक्तं॥मैत्रांतिमैदुत्वाष्टं॥मैत्रंअनूराधा॥अंतिमं
 रेवती॥इंदुर्मृगश॥वाष्टं॥चित्राएतच्चतुष्टयमृदुतथामैत्रंप्रोक्तं॥अग्निभविशोअग्निभं॥निकाविशारवाएतेद्वेभिश्चसाधारणेच
 प्रोक्ते॥ ॥मूर्छाहीदृशिवंदारुणमदस्तीक्ष्णंमुनीन्द्रैःस्मृतंसंज्ञातुल्यमिहाचरंतिमुधियःकार्यहंससिद्धये॥सूर्यादिस्थि
 रचंचलोयमिलिता॥क्षिप्रामृदुर्दारुण॥क्षीणंद्वर्क्यमाररादुशिरिवन॥पापोबुधस्तैर्मुत॥ ८ ॥मूलंअसिधं॥अहिराश्वे
 षादुंद्रोज्येष्ठाशिवआर्द्राएतच्चतुष्टयंदारुणं॥अदःइदंतीक्ष्णंप्रोक्तं॥इहएषुध्रुवादिसंज्ञेषुनक्षत्रेषुसंज्ञातुल्यंकार्यंमुधियः
 पंडिताःआचरंति॥किमर्थीससिद्धये॥एतदुक्तंभवति॥स्थिरनक्षत्रेषुस्थिरंस्तंमप्रातिष्टादिकंचरंचरमित्यादिकुर्वतीतिस्पष्टं॥

अत्रसमानार्थसंज्ञाद्वयकरणंकवित्यकरणार्थः॥अथप्रसंगेनसूर्यादीनामपिस्थिरादिसंज्ञाःसौम्याःपापत्वंचरतार्थेनाह॥सूर्या
 द्यादित्यादि॥सूर्यःस्थिरः॥चंद्रश्चलः॥बुधोमिलितःमित्रः॥गुरुःक्षिप्रः॥शुक्रोमृदुः॥शनिर्दारुणः॥अथपापसौम्यग्रहानाह॥क्षी
 णादिति॥क्षीणेदुःकृष्टाष्टमूर्ध्वप्रतिपत्त्यर्थेतेक्षीणः॥अर्कःसूर्यः॥यमःशनिः॥आरोसौमः॥राहुः॥प्रसिद्धः॥शिरिवकेतुःएते
 क्षीणेद्वयः॥पापाःक्रूरः॥तैःपापैर्युतोबुधःपापस्यातु॥उक्तंचज्ञातकोतमे॥क्षीणेद्वर्क्येसौम्यास्तु॥पापाःसौम्यापितद्यु
 तः॥राहुकेतुपापतरोपापःपायुतस्तथेति॥अर्थानुअन्येसौम्याः॥एषांप्रयोजनंक्रूरसौम्यकर्मसाधने॥ ॥अथप्रयोज
 नमासानुनाथादिनरात्रिमुहूर्तानिश्चक्रोक्तकर्मसाधनकानुवृत्तेकेनाह॥ ॥अहःस्पृशिवसार्पमित्रपितरोवस्वबुधश्चमि
 जित्केद्वेदोमितिशाचराअपिजलाधीशार्पमारगोमग॥रात्रेस्पृशस्मरहाव्योजनवरणात्यंवाश्वितोथोदितिजिरोविष्णुरिना
 त्रयास्थितिलवाःकर्मेषुभोक्तंस्मृते॥ ९ ॥अहदिति॥एताअहोदिवसस्थितिथिलवाःपंचदशांशः॥मुहूर्ताः॥शिवोदयस्युः॥प्रथमः
 शिवः॥द्वितीयःसार्पः॥तृतीयोमित्रः॥चतुर्थःपितरः॥पंचमोवसुः॥षष्ठोबुधः॥सप्तमोविश्वः॥अष्टमोसिजितुः॥नवमोब्रह्मा॥दशमोइंद्रः॥एका
 दशोइंद्राग्नी॥द्वादशोनिशाचराः॥त्रयोदशोजलाधीशोवरुणः॥चतुर्दशोअर्यमा॥पंचदशोमार्गः॥अथरात्रेप्रथमःस्मरहाशि

मुकुर्त्तमातां

॥६॥

ॐ ह्रीं

वः। अजवरणादयः। अजवरणाहिर्बुधयूषाहपाः। क्रमेण। द्वितीयोजवरणः। तृतीयोहिर्बुधः। चतुर्थः पूषा पंचाश्विन इति॥ अ
श्विनः पंच। दसयमाग्निर्केदवः। पंचमोदसः। षष्ठोयमः। सप्तमोभिः। अष्टमः कौब्रह्मा॥ नवमः इंद्रः। अथोदितिर्दशमः। एकादशोजी
वः। द्वादशोविष्णुः। इतीत्ययः। रवित्वष्टाअनिलः। त्रयोदशोरविः। चतुर्दशः लघुः। पंचदशोतिलोवायुः। प्रयोजनमाह। कर्म
षुभोक्तं स्मृतं॥ एषु मुहूर्तेषु भोक्तं कर्म नक्षत्रोक्तं कर्म स्मृतं मुनींद्रैरित्यध्याहारः। एतदुक्तं सवति। शिवमुहूर्ते आर्द्रा नक्षत्रो
क्तं सर्पमुहूर्ते आश्लेषोक्तं मित्रमुहूर्ते अनुराधोक्तं कर्म कुर्यादित्यर्थः। तदुक्तं रत्नमालायां॥ यस्मिन्धिष्ठेययच्च कर्म
दृष्टं तद्देवत्ये तन्मुहूर्ते पिकार्यमिति॥ लोके हि स्वाभिशाष्टं सवके प्रयुजानादृश्यते॥ अतो देवताशष्टः। तन्नक्षत्रातिथ्यादि
षूपचर्यते॥ तथाविधवृद्धप्रयोगदर्शनात्॥ नागोद्वादशनाडीभिर्दिक् पंचदशमिस्तथा। भूतोद्वादशनाडीभिर्दिक् पंच
तरोत्तिथिमिति॥ नागोद्वादशमीदिक् दशमीभूतश्चतुर्दशीयावत्॥ ॥ इति रचोक्तमुहूर्तमार्तंडीकायां मार्तंडवल्लीसा
यां नक्षत्रप्रकरणं समाप्तं॥ ॥ अथाभिधानादिसंस्कारं विवक्षुस्तावत्तु गार्वाधानस्य क्रतुसंबंधित्वात्प्रथमं फलं स्वध
राचनेनाह॥ ॥ आद्यर्तौ पौषशुक्रोर्जमधुशुचिनभस्याः कुयुक्तापवारारितामाकाशेषष्ठयः परगहकुपदेरात्रिसं

शक्ति

॥ ६ ॥

नक्षत्रदेवताचतैकेनाह॥ अस्मिन्प्रकरणे सर्वाणि शार्दूलविक्रीडितामि॥ ॥ भेषादक्षयमाग्निधातुशशिनः शर्वोदितिर्विषय
तिः कद्रुजाः पितरो भगो र्यमरवोत्पथासमीरः क्रमात् ॥ इंद्राग्नी अथ मित्रं इंद्रनिर्ऋती नीरं च विष्णुविधिर्वैकुण्ठो वसुपाश्वजैक
रणाहिर्बुध्पूषाह्याः ॥ ६ ॥ अश्विन्याः सकाशात् क्रमशो भेषा बुधेः प्रोक्ता इत्यन्यथा ॥ भानां नक्षत्राणां इंद्राः स्वामिनः ॥
दस्रौ अश्विन्याः ॥ यमो भरण्याः ॥ अग्निः कृतिकायाः ॥ कोब्रह्मो रोहिण्याः ॥ इंद्रो मृगश्वरः ॥ शर्वो महादेव आर्द्रायाः ॥ अदितिः पुनर्वसोः ॥ अं
गिराः गुरुः पुष्यस्यापन्नगाः सर्पाः आश्लेषायाः ॥ पितरो मघायाः ॥ भगः पूर्वफल्गुन्याः ॥ अर्धमा उत्तराफल्गुन्याः ॥ रविः हस्तस्यात्
शचित्रायाः ॥ समीरो वायुः स्वात्याः ॥ इंद्राग्नी देवता द्वयं विष्णुवायाः ॥ मित्रो नूराधायाः ॥ इंद्रो ज्येष्ठायाः ॥ निर्ऋतिः राक्षसो मूलस्य ॥
नीरं जलं पूर्वाषाढायाः ॥ विष्णो उत्तराषाढायाः ॥ विधिर्ब्रह्मा अभिजितः ॥ वैकुण्ठो विष्णुः श्रवणस्य ॥ वसवो धनिष्ठायाः ॥ पाशो वरुणः शतत
रकायाः ॥ अजैक चरणः पूर्वाभाद्रपदायाः ॥ अहिर्बुध् उतराभाद्रपदायाः ॥ पूषा रेवत्याः ॥ देवता प्रयोजनं नक्षत्रज्ञानार्थं शोचिकोदय
जनार्थं च ॥ अथ नक्षत्राणां स्थिरचरादि संज्ञास्तत्प्रयोजनं च सार्धं वृत्तेनाह ॥ १५ ॥ आह ॥ अथ पुनरुच्यते ॥ पूर्वमघाया
म्यसंक्रोशयेयं श्रवणत्रयादिते पुनस्त्याती चराख्या च ॥ दास्यात्किं जिदीज्यमंलघुतेथाक्षिप्रं च मंत्रांतिमं दुह्यात्तृमं दुह्ये मंत्रं

रफलमाह॥ पापवारादिति॥ क्षीणं हर्क्यमाराः पापाः तेन शुभाः अर्थादन्ये शुभाः॥ उक्तं च कारिकायां॥ आदित्ये विधवानारी सोमेने
 वने प्रजा॥ अंगारे स्वसहं वीच बुधे कन्या प्रसर्पेति॥ पुत्रिणी गुरु चारे च कन्या पुत्रवती भूगो॥ शनौ तु पुंश्चली नारी प्रथमतो
 विदुर्बुधा॥ तथा च नारदः॥ शीर्षोपतिव्रता दुःस्वी पुत्रिणी भोगभागिनी॥ पतिप्रिया कुंशभोगी सूर्या वारादिषु क्रमात्॥ कारिका
 वचने सोमवारफलं मृतप्रजेति॥ नारदोक्तं वचने पतिव्रतेति॥ एवं द्वयोर्विरोधे मृतप्रजेति हृष्टपक्ष सोमवारविषयं॥ पतिव्रते
 ति शुक्लपक्षसोमवारविषयमिति व्यवस्थापनीयं॥ अतो मार्तण्डवचनं पापवार इत्येतदपि प्रशस्तं॥ तिथिफलमाह॥ रिक्ता म
 कषिषष्टपदिति॥ रिक्ता चतुर्थतन्वमी चतुर्दशी अमा वास्या अर्को द्वादशी द्वादश्याः स्थिमी अर्कः॥ अर्कसंख्यापि द्वादश्या चिका॥
 संख्यापि द्वादशी भवति॥ तिथिदेवत्या निरुक्तमात्रायां॥ तिथिपात्रं तु मुख्यविधा त्वयि ह्यवद्वत्पादि॥ अष्टम्यष्टमी षष्ठी प्रसिद्धा
 ताः सप्ततिथयो न शुभदाः॥ अर्थादन्ये शुभाः॥ उक्तं च॥ आद्यतैः शुभगानारी प्रतिपत्सुरजस्वला॥ द्वितीयायां भाग्यवती तृती
 यायां सुर्या न्विता॥ चतुर्थ्यां विधवानारी पंचम्यां धनदायिनी॥ दशम्यां प्रीति हृन्तारी एकादश्यां सुर्या न्विता॥ द्वादश्यां दुर्भागिना
 रीत्रयोदश्यां हिरण्यदा॥ चतुर्दश्यां पुंश्चली स्यात्पौर्णमास्यां सुपुत्रिणी॥ यदि श्रद्धान्तायेतदंशे स्यात्त्रैलोक्या ध्रुवं॥ स्थानफलमा

॥ ७॥

ह॥ परगह कुपदइति॥ परगहं भर्तृगहादन्यत्॥ कुपदं कुक्षितस्थानं॥ एते उभे निंद्ये॥ अर्थादन्ये शुभाः॥ उक्तं च॥ देवस्थाने पितृस्था
 ने निंद्यस्थाने न्यवेत्तमनि॥ पुष्पावत्याः फलं न स्यात् मार्गे चांडालवेत्तमनीति॥ देवस्थानं देवालयं॥ पितृस्थानं त्रिमशानं॥ निंद्य
 स्थानं कुक्षितस्थानं॥ अन्यवेत्तमभर्तृगहादन्यद्गृहं॥ अन्यत्सुगमं॥ तनुः अग्रश्लोके वद्वत्तं॥ अत्र कथं परगहा कपदे इत्येव
 तं सत्यं॥ यत्तु स्थानद्वयमुक्तं तस्मिन्नेव सर्वश्लोकमधितिष्ठति॥ तद्यथा॥ देवस्थानान्यवेत्तमचांडालवेत्तमइति पदत्रयं प
 रगहं इत्येतस्मिन् अधितिष्ठति॥ अन्यतु श्लोकोक्तं न कुपदे वर्तते न तु मार्गः कथं कुपदे स्त॥ स तु कुक्षितो न भवति॥ अस्मि मार्गे पि
 दुष्टत्वं सर्वजनसंचाराधर्मशास्त्रप्रसिद्धं॥ तर्हि पूर्वश्लोकोक्तं बहुभाषणं व्यर्थं स्यात्॥ मैवं॥ तदुक्तं बहुभाषणं च धिकाधिक
 दोषविवक्षयोक्तमिति न दोषः॥ वेलाफलमाहारात्रि संध्यापराणह इति॥ रात्रिः प्रसिद्धा॥ संध्ये प्रसिद्धा॥ अपराणहः स्त्रेया
 विभक्तस्याहः तृतीयो भागः॥ एते च त्रारः काळा न शुभाः॥ अर्थात् पूर्वपहमध्याह्नौ शुभौ॥ उक्तं च॥ पुत्रिणी सुभगानारी प्र
 षो ण्हे यारजे स्वला॥ मध्याह्ने तु शुभप्राप्तिः स्वेरिणी चापराणहके॥ संध्योरुत्पयोर्वेद्यानि शाया विधवा तथेति॥ नक्षत्रफ
 लमाह॥ मिश्रो ग्रामू लतीक्ष्णमिति॥ मिश्रे कृति का विशारदे उत्राणि पूर्वात्रयसरणी मघा॥ ग्रामू लतीक्ष्णानि आश्वे मा ज्येष्ठा

आर्द्रादित्ये तत्र क्षत्रदशकं न शुभं ॥ अर्थादित्ये न शुभं ॥ तदुक्तं तारदसंहितायां ॥ श्रीयुता सुभगा पुत्रवती सौर्या न्विता स्थिता ॥ कुलाधि
 का मानवती चाश्विन्यां प्रथमार्तवा ॥ १ ॥ दुःशीला स्वैरिणी स्वस्य गर्भपातनन स्यरा ॥ परप्रेषा का कबंधा भरण्यां प्रथमार्तवा ॥ २ ॥ अ
 नर्थायुं श्रद्धा वंधा गर्भपातन स्यरा ॥ वेद्यामृतप्रजायापि वहिभे प्रथमार्तवा ॥ ३ ॥ सुशीला सुप्रजामान्या पतिभक्ता दृढव्रता ॥ ग
 हार्त्तनरतानित्यं धातसे प्रथमार्तवा ॥ ४ ॥ गुणान्विता धर्मरतानारी सर्वसहासती ॥ पतिप्रिया सुता दयावचंद्रसे प्रथमार्तवा ॥ ५ ॥ कु
 लदादुर्भगा क्लृष्टा मातृपुत्रारव लज्जिता ॥ दुष्टा व्रतपरिभ्रष्टारो द्वसे प्रथमार्तवा ॥ ६ ॥ पतिभक्ता पुत्रवती वरसंतानमोदिनी ॥ कु
 लाचारानुरक्ता दयादतिभे प्रथमार्तवा ॥ ७ ॥ पतिप्रिया पुत्रवती तानाभोगवती शुभा ॥ स्वकर्मनिरता दक्षा पुष्पसे प्रथमार्तवा ॥ ८ ॥
 ॥ ८ ॥ परभर्तृरता प्रेषा कोपिनी निघृणा लुप्ता ॥ मृषावागीर्षदुःपुत्रा भोजगे प्रथमार्तवा ॥ ९ ॥ विद्वेषारोग युक्ता च सर्वदा गेयलो
 लुपा ॥ पितृवैरमरता मान्या पितृसे प्रथमार्तवा ॥ १० ॥ परकार्यरता दीना दुष्टपुत्रोक्ते शोभिता ॥ मालिना कर्कशा कुधा भगर्से प्रथमा
 र्तवा ॥ ११ ॥ प्रजावती धर्मरता निर्वैरा मित्रपूजिता ॥ सती मातृगृहासक्ता श्रमर्क्षरजस्वला ॥ १२ ॥ निर्द्वेषा भूशिविभवा पुत्रा दयासो
 गभा गिनी ॥ प्रधाना दानकुशला हस्तर्क्षप्रथम ॥ १३ ॥ चित्रकर्मा भोगिनी च कुशला क्रयविक्रये ॥ विकीर्णकामाश्चुक्ष्णा दयावा द्रुमे प्रथम
 ॥ १४ ॥

॥ ८ ॥

ध्यापराणह ॥ मिश्राग्रामूलतीक्ष्णविवरमनरुणा ल्माधिका स्वंगराद्योत्पाताः पापस्पृष्टमनसदण्डजन्ती लुचित्रां वरं च ॥ १ ॥
 ॥ आद्यतीति ॥ तत्रादौ मासफलमाह ॥ आद्यतै प्रथमर्तौ पौषशुक्रोर्जमधुशुविनभस्याः संतः न स्युरित्यन्वयः ॥
 अर्थाद्विभक्तिपरिणामा ॥ पौषः प्रसिद्धः शुक्रो ज्येष्ठः ॥ ऊर्जः कार्तिकः ॥ मधुश्चैत्रः ॥ शुचिराषाढः ॥ तस्योभाद्रपदः ॥
 एतेषां मासां न शुभा इत्यर्थः ॥ अर्थादित्ये शुभा ॥ तदुक्तं ज्योतिर्निबंधे ॥ प्रथमर्तौ मधो नारी विधवा भवति भुव ॥ वै
 शाखे धनपुत्रा दयाज्येष्ठे रोगान्विता भवेत् ॥ आषाढे च मृता पत्या आवणे च धनान्विता ॥ भाद्रपदे दुर्भगा च आश्विने च तपस्वि
 नी ॥ ऊर्जे ल्मा युष्मती नारी मार्गशीर्षे शुभप्रदा ॥ पुष्ये तु पुंश्चली नारी माघे पुत्रसुरा न्विता ॥ फाल्गुने श्रीमती साधी क
 मात्मा सफलं स्मृतमिति ॥ योगफलमाह ॥ कुयुगिति ॥ कुयोगो विष्णुसादिः ॥ योगेषु नवयोगा दुष्टाः सन्ति ॥ विष्णुसातिगंडशूल
 गंडव्याघातवज्रव्यतीपातवेधनयः ॥ एते योगान् शुभा इत्यर्थः ॥ अर्थादित्ये शुभा ॥ तदुक्तं ॥ आद्यर्तौ दुर्भगा नारी विष्णुसे वेद
 जस्वला ॥ वंधा चैवातिगंडे च शूलशूलवती भवेत् ॥ गंडे च पुंश्चली नारी व्याघाते चात्मघातीनी ॥ वज्रे च स्वैरिणी
 तीपाते च पतिघातिनी ॥ परिघे मृतवंधा च वेधती पातमा रिणी ॥ शेषाश्च भावहा योगायथानाम फलप्रदा इति ॥ वा

न अधिकं च अनरुणा व्याधिकं ॥ तत्र तत्र अस्य अनरुणा व्याधिकास्ते ॥ न सत्स्यात् ॥ अनरुणांतामयत्सुरंगमारक्तं न भवति ॥
 प्रसरत् ॥ अन्यत्सुगमं ॥ अर्थादन्त्यक्षुभं ॥ उक्तं च ॥ प्रथमतो फिलं स्त्रीणां मुख्यतेरजसोधुना ॥ सुभगा पुत्रसंयुक्तां शुक्लव
 र्णातिथार्तवे ॥ शशशोणितसंकाशेयद्वारककसंनिभे ॥ पुत्रकन्याप्रसूतिस्थानीले तु स्यात्तत्प्रजा ॥ कर्बुरेभ्रियते
 सा च विगदे च मृतप्रजा ॥ लक्ष्मि विधवा नारी रजस्ये वे विनिर्दिशेत् ॥ शोणिते विमोदुत्रे तु स्त्रीरणी चाल्मशोणिता ॥
 धरामध्यातवा स्यात्तु दुर्भागवदुशोणितेति ॥ मंधांतरेष्युक्तं ॥ रक्तेरक्षेपवेत्पुत्र ॥ कृष्णे च मृतपुत्रिका ॥ पिच्छलासेभ
 वेद्वंध्याका कबंध्या च पांडुरे ॥ पीते च स्त्रीरणी प्रोक्ता सुभगा गुंजवर्णके ॥ सिंदुरासेभवेत्कन्यारजशोणितलक्षणा मिति ॥
 अथ करणफलमाह ॥ गराहति ॥ गरात्तु अष्टगराद्यष्टकरणातिबवपर्यंतानि नो संति ॥ न शुभानीत्यर्थः ॥ अर्थादन्त्यानि शुभानि ॥ उ
 क्तं च ॥ ववेपुष्यवती नारी वंध्या च विधवा भवेत् ॥ बालवेपुत्राणी नारी कोलवे प्रमदा भवेत् ॥ तैतिले सत्ववती नारी गरे नारी
 वित्तप्रति ॥ नष्टप्रजा वणि कसंज्ञे विष्टया वंध्या धनो ह्मिता ॥ शकुनौ च तुष्येदनीशे वेधयध्रुवमाश्रयात् ॥ नागेतरमतीना
 री किं स्तु के विधवा भवेत् ॥ इति ॥ अथोत्पातफले ॥ उत्पात ४ ध्रुवस्त्रिविधः स तूत स्यात् ॥ तथा च नारदः ॥ संध्या सप्तद्वे

॥६॥

३
 विष्टयामशुभं प्रथमार्तवमिति ॥ अथ लून फलमाह ॥ पापस्पृष्टमिति ॥ पापग्रहस्पृष्टं न सत्स्यात् ॥ क्षीणे द्वर्कयमारा
 पापास्तेषामन्यतमस्पृष्टमित्यर्थः ॥ पापग्रहस्पृष्टमिति ॥ मेषसिंहवृश्चिकमकरकुं सरतानि छान्ता निन शुभानीत्यर्थः ॥
 अर्थादन्त्यानि शुभानि ॥ कर्के लूनं शुक्लपक्षे शुभं ॥ कृष्णपक्षे शुभमिति स्यामिवशात् ॥ लूनस्पृष्टमिति चक्ष्यमाणाः ॥
 उक्तं च ॥ आत्मन्नाश्रूणहामेषे वृषे पुत्रवती भवेत् ॥ द्वंद्वे कन्याप्रसूती रीमृतापत्या च के कटे ॥ सिंहवेधयमाश्रयति
 कन्यायां स्त्री प्रसूतिं वेत् ॥ तुलायां बडु पुत्रादयो दुष्टकर्मरतानि हि ॥ चापे पुत्रधनादया स्यत्नकरे दुःखिनी सवे
 त् ॥ सकृत्प्रजावती मिति चाल्मप्रजा भवेत् ॥ नारदेपि ॥ कुलीरवृषचापां त्याज्यं पुक्कन्या तुलाधरा ॥ राशयः शुभदा
 ज्ञेयानारीणां प्रथमार्तवमिति ॥ अत्रापि कर्के लूनस्पृष्टे वेधे रस्य सौम्यत्वं पापत्वं वशाद्वा वस्तुज्ञेया ॥ अथ च स्त्रफले ॥
 अरुणं जरं नीलचित्रां वरमिति ॥ न सत्स्यात् ॥ अरुणं आरक्तं ॥ जरं नीलवस्त्रं ॥ नीलं प्रासधं ॥ चित्रां तातावर्णं रं
 जितं ॥ एवं विधमं वरं स्त्रं न सत्स्यात् ॥ न शुभं स्यादित्यर्थः ॥ अर्थात्तु द्वंद्वपीतवस्त्रं शुभं ॥ उक्तं च ॥ सुभागा श्वेतवस्त्रा
 चरोगिणी रक्तवासासा ॥ नीलां वरधस नारी विधवा प्रथमार्तव ॥ भोगी ॥ नीपीतवस्त्रा च दृढवस्त्रापतिवता ॥

दुर्भागजीर्णवस्त्रानसुभगाचारुवस्त्रिणीनि॥ अत्रानुक्तमपित्याज्यप्रकरणोक्तमन्यदुष्टविचारणीये॥ ॥ इतिस्वोक्तमुद्धर्तमा
 तैडटीकायांमार्तैडवस्त्रभायांप्रथमार्तवप्रकरणं॥ ॥ अथसाधारणलग्नबलंस्वग्धरावतेनाह॥ ॥ प्रायश्चंद्रेत्यजां
 त्याष्टमरियुतनुगंभांशकोमूढनाथोक्तेरंद्वाप्तोरयलांशमृतिगतम्वरंमृत्युतप्तोतनुस्त्रो॥ सौम्या८केन्द्रत्रिकोणे
 क्षरिभवसहजेष्वपरवेटा८प्रशस्ता८सर्वत्रैत्योऽप्यं प्रकरणपठितांस्तद्विशेषान्विदित्वा॥ ॥ ११॥ ॥ इहवक्ष्यमाते
 गर्भाधानादिकस्येप्राय८बाहुल्येनचंद्राख्याष्टमरियुतनुगंल्यजजहीहि॥ पृष्ठकेप्रतिदेवविद्वचनं॥ अत्यंद्वादशं॥
 अष्टमंप्रासिद्धं॥ रियुःषष्ठतनुर्लंग्रतान्प्रतिगतंचंद्रंल्यजेति॥ तथाभांशकोल्यज॥ किंलक्षणोभांशो॥ मूढनाथो॥
 मूढःनाथाययोस्तौ॥ तथा॥ अस्तंगतस्यलग्ननवीशालित्यर्थः॥ किंलक्षणो॥ क्रूरंद्वाप्तौ॥ क्रूरग्रहचंद्राणामन्यतमयु
 क्तो॥ तथाखलांशोऽल्यज॥ यत्रकुत्रापिलग्नैवापग्रहनवीशाल्यजेदित्यर्थः॥ तथामृतिगतस्यचरंल्यज॥ उन्नादष्टमंप्र
 हेत्यजेदित्यर्थः॥ तथामृत्युतप्तोतनुस्त्रोऽल्यज॥ मृत्युतप्तमराशित्तमलग्रामष्टमे॥ तस्य८तस्यतिःएतोतनुस्त्रोऽल्यजे
 दित्यर्थः॥ अथलग्नगोचरमाहा॥ सौम्याइति॥ सौम्या८सौम्यग्रहा८केन्द्राणिलग्नचतुर्थसप्तमदशमिति॥ त्रिकोणे

॥ १०॥

बहुभलवतीक्षीरःकुशलाशिलकर्मणि॥ पुत्रपौत्रवतीसाध्वीवायुभेप्र०॥ १५॥ नीचकर्मरतादुष्टापानासकापरश्रिया॥ विपुत्रा
 मलिकुक्षाद्वैदेप्रथ०॥ १६॥ स्वामिपक्षार्वतास्वस्यगुणो८सम्पत्तिभूषिता॥ सुपुत्रासुपुत्राकांतामित्रमेप्रथ०॥ १७॥ दुश्चरित्र
 रताक्लेशित्यनर्थापुंश्चलीत्यसः॥ १८॥ संतानवतीजेष्टानक्षत्रेप्र०॥ १९॥ संतानार्थगुणेर्तन्यैर्युतान्यक्लेशमोचनी॥ स्वकर्म
 निरतानित्यंमूलक्षेप्रथ०॥ २०॥ प्रष्टन्नपापादुष्टपुत्राणहंसनतत्परा॥ अजस्रंयसनासकातोयमेप्रथ०॥ २१॥ कार्याका
 र्येषुकुशलासदाधर्मीतुवर्तिनी॥ गुणाश्रयाभोग्यवतीविश्वमेप्र०॥ २२॥ पुत्रपौत्रान्विताभोगधनधान्यवतीसती॥ कुलानुमो
 दितीमान्याविष्णुमेप्र०॥ २३॥ धनधान्यवतीभोगपुत्रपौत्रसमन्विता॥ स्वकर्मनिरतासाध्वीवसुभेप्रथ०॥ २४॥ बहुपुत्राभो
 गवतीस्वकर्मनिरतासती॥ कुलानुमोदितीमान्यावारुणेप्रथ०॥ २५॥ बंधकीबंधुविद्वेषानित्यदुष्टरताखला॥ शिल्पशास्त्रे
 षुकुशलाजोद्विमेप्र०॥ २६॥ आदयापुत्रवतीमान्यासुसंपन्नापतिप्रिया॥ बंधुपूज्याधर्मवत्यहिर्बुध्नेप्रथ०॥ २७॥ दृढव्रताध
 र्मावतीपुत्रसंख्यार्थसंयुता॥ विख्यातागुणसंपन्नायोऽष्टमेप्रथ०॥ २८॥ संधिफलमाह॥ विवरमिति॥ तिथिभादीनोविवरःसंधि
 र्त्तुभुभः॥ उक्तं॥ दुर्भागसर्वसंधिधिति॥ रक्तफलमाह॥ अतरुणात्मिकाधिकास्त्रमिति॥ अरुणादनरुणं॥ अजरुणंचअत्य

[illegible]

व्यस्तैरितिसमभलक्षणे॥ तथा च बृहज्जातके॥ ओजर्के पुरुषांशकेषु बलिमिले नार्कजीवेन्दुसिः पुंजन्मप्रवदेसमांशकगतेर्युग्मेषु तैर्येधि
तपति॥ कस्मिन्सति॥ सुचंद्रेशोभने चंद्रे सति गोचरेण चंद्रबले सतीत्यर्थः॥ सुचंद्रेशति अन्यगतिकविना सर्वत्र योज्यं॥ पूर्वबलुभैम
बल॥ अथ पुंसवनसीमंतोन्नयने सगृहयाह॥ ॥ पुंभैर्केड्यारवारविमिथुनविषमांशयोः पुंसवस्यात्सीमंताख्यं च सत्सुच
यसुतग्रहयोः पर्वरिक्तो नतिथ्यां॥ मासो द्वित्रिप्रसंख्ये प्रथमकमपरं तु र्यषष्टाष्टमेषु प्राक्तं पुंगर्भात्तु ग्रहबलमनयोर्योऽप्यमाद्यश्च पक्षः
॥ १३॥ ॥ पुंभैपुन्नक्षत्रे॥ पुन्नक्षत्राणि चैतानि तिथौ हस्तपुनर्वसू॥ अभिजित्पौषा चैव मनूराधाश्चिनीक्रमात्॥ शोचपा पूर्वभाद्र
पदा॥ एषामन्यतमे पुन्नक्षत्रे अर्केड्यारवारविगुरुभौमवारविमिथुनविषमांशयोः अंगश्च अंशश्च अंशांशौ॥ विगतं मिथुनं याभ्यं
तो विमिथुनौ तो च तो अंशांशौ च तथा नयोः मिथुनाहिते विषमलगे विषमनवांश इत्यर्थः त्वर्थः॥ पुंसवनं सीमंताख्यं च सीमंतोन्नय
नमपि सत्स्यात्॥ नामैकादेशग्रहणे नामग्रहणं॥ कयोः सतोः सुच्ययसुतग्रहयोः सतोः पापग्रहरहितयोः व्ययसुतभवतयोरित्यर्थः॥
पर्वरिक्तो नतिथ्यां॥ पौर्णिमा मारिकातिथिरहिततिथिभ्यां॥ मासि द्वित्रिप्रसंख्ये प्रथमकं पादोक्त्या प्रथमं पुंसवनं गर्भाधानाद्वित्रिप्र
संख्ये मासि द्वितीये तृतीये वा मासि सत्स्यात्॥ अपरं सीमंतोन्नयनं तु र्यषष्टाष्टमेषु प्राक्तं पुंगर्भात्तु र्यषष्टाष्टमेषु सत्स्यात्॥ यत्पुंगर्भे यत्पु

मग्रहबलमुक्तदेवेज्याकेंडुलपैरित्यादिकंतदनयोः पुंसवनसीमंतोन्नयनयोर्ज्योत्प॥ आद्यः पक्षः शुक्लपक्षो ज्योत्प॥ नक्ष३४॥ अ
 त्रिगर्भाधानाद्यन्तप्राशनांतेषु गुरुशुक्रमौढयाधिकं नक्षित्यमित्यत्रेव श्यति॥ लभ्यते पूर्ववत्॥ जातूकर्ण्य॥ द्वितीये वातती
 यवाततीये वामासिपुंसवनं भवेत्॥ व्यक्ते गर्भे भवेत्कार्यं सीमंतेन सहायवा॥ नृसिंह॥ रितां च पर्वतवं मीत्यत्कापुसवने शुभ॥
 वृत्तशतो॥ सीमंतोन्नयनं बुधौ लुहितगोपुत्रामधि द्यौः सिद्धते कुर्यात्पुंसवनं च सूर्योदयसेतो मस्य जीवस्य वेत्यादि॥ बृहस्प
 ति॥ कुलीरमिथुने कन्या हित्याशेषाः शुभावहाः॥ नारद॥ चतुर्थे मासि षष्ठे वाप्यष्टमे चोत्तदिष्यते॥ बलोपपत्तेरपत्योऽं
 द्रेताराबलात्विते॥ अरितापर्वोदयसे कुजजीवा केवासरे॥ तीक्ष्णमिश्रोयवर्जेषु पुंलभे पुंनवोशके॥ शुभेष्टमे जन्मलभे तयो
 र्लभे न ते धने॥ शुभग्रहयुते दृष्टपापरेव्युते क्षिते॥ पंचेष्टके चतुर्भिर्विष्टैर्केद्रीज्यपूर्वके॥ स्त्रीणां प्रथमके गर्भे सीमंतोन्नयने
 शुभं॥ शुभग्रहेषु धीधर्मकेंद्रे धरिभवनिषु॥ पापेषु सत्सु चेंद्रेत्यनिधनाद्याखर्जिते॥ क्रूरग्रहाणामेकोपि लभ्यादत्यात्मजाष्ट
 ग॥ सीमंतोन्नयनं बलीहंति न संशय इति॥ ॥ अथ ज्ञानकर्माधिपेमाहा ॥ ॥ सतौ ज्ञानविदध्यादपि जनिमरणोऽव
 के वातदुते क्षिप्रे ब्रह्मातराणि अरमुदुभिरथोनामवर्णाविदधुः॥ सतेः सूर्यो विंशत्येति मिनदिवसे ज्ञानसे वीचरांगरिता

नवपंचमेतेषु केंद्रत्रिकोणेषु सौम्यग्रहाः प्रशस्ताः॥ अरिभवसहजेषु अन्यरेवडाः अरिषष्टं॥ भवएकादशं॥ सहजैर
 तीयं॥ एषु स्थानेषु अन्यरेवडाः सौम्ययोग्ये पापग्रहाः प्रशस्ताः॥ सर्वत्रैतत्प्रयोज्यं॥ एतच्छ्लोकोक्तं सर्वत्रगर्भाधानादि
 कृत्ये प्रयोज्यं॥ साधारणत्वात्॥ किंचित्त्वा॥ प्रकरणयोहितास्तद्विशेषान्विदिताः॥ प्रथमकृत्तकृत्तं प्रदिताः न्यशेषा
 नृज्ञात्वा॥ अथगर्भाधाने स्नाधरावृत्तेनाह॥ ॥ स्वस्त्रीयां दुःस्वतुका समदिनविवरआधतत्प्रादिनानित्यकां मु
 खं मद्यात्येव सुकलिजनिभाहानिपर्वानि चेतौ॥ याही ज्योर्केडुलपैरिषमभलवगैरुद्धैसौ सुतार्थिनूयस्तरै
 रिहैवायुगहनिमुदितः कन्यकेंद्रो सुचंद्रे॥ १२ ॥ भो सुतार्थिनूक्तौ मुदितः स नृस्वस्त्रीप्रतियाहिगछेत्यन्यप॥
 सुतं अर्थयते सौ सुतार्थिनूक्तं संबोधनं हे सुतार्थिनूक्तौ रजोदर्शनदिनादारभ्य षोडशरात्रय॥ केनूस्तस्मिन्नु
 त्तुर्वीजातो यस्य समुदितः एव वि॥ स नृस्वस्त्रीप्रतिगच्छेदित्यर्थः॥ यतो नृस्त्रीगर्भधारणं करोति॥ अतः स्त्री अपि
 हविताभाया॥ तथा च मतु॥ नृः स्वभाविकेऽस्त्रीणां रात्रयः षोडशः स्मृता इति॥ किंचित्त्वा॥ प्रादुःस्वतुका समदिनविव
 रआधतत्प्रादिनानित्यकाः॥ प्राक्चेतनुनिशाचतुष्कनिद्रुद्धेनुष्कपूर्वरात्रिचतुष्टयं॥ उरसमादितं विचराणि दिनरात्रिति

गंस्सुपवेशनेपयः पातेतिक्रमणं चेति चतुष्टयं वृत्तैकेनाह ॥ जन्माहादादशोहिध्रुवमृदुलघुसैर्वान्पसेत्यालकोर्षिसौम्या
 क्रौत्सध्रुवेद्रेर्ध्रुविशुभदिवसेपंचमेमासिदध्यातु ॥ एकत्रिंशदिने चारातनिगदितसेकंबुनायो ज्यमर्षेयगवाशास्यपयोथास्य
 गमचदुदितोतिश्रमोमासितुर्ये ॥ १५ ॥ ॥ सूतेः सकाशाद्वादशदिवसेपालकेसेद्वापामर्षेबालंन्यसेतु ॥ निदध्यातु ॥ उ
 ककाळातिक्रमेध्रुवमृदुलघुसैर्वानक्षत्रैर्वानिदध्यातु ॥ उग्रबलं पूर्ववतु ॥ सूर्यसांशेद्रभाद्यावत्पंचमेव चतुर्दश ॥ म
 ध्येनुसप्तदेवामिबालकस्याहितायवे ॥ पूर्वभागेनिशालेदक्षिणे मरणंध्रुव ॥ पाश्चिमेविरुतो बालउतरे व्याधिर्सेसवः ॥ शेष
 पुमध्यनक्षत्रे बालकस्याहितायवे ॥ तथा चोक्तं बृहस्पतिना स्वसंहिताया ॥ खद्वारो हस्तकर्तव्यो भूमौ वाप्युपवेशनमिति ॥
 सौम्येति ॥ सौम्यो मृगः ॥ अश्विनी प्रसिद्धा ॥ तिष्यः पुष्यः ॥ ध्रुवाणि स्युनरारोहिण्यः ॥ इंद्रो ज्येष्ठा एभिर्नक्षत्रैश्शुभदिवसे रितादि
 वर्जिते ॥ जन्मतः पंचमेमासिध्रुविश्रम्यां अर्षेति दध्यातु ॥ उपवेशयेदित्यर्थः ॥ कुजबले ॥ वराहं पूजयेद्देवं पृथिवी च तथा द्विजा
 नू ॥ वायुपुण्याहशस्त्रेन भूमौ तमुपवेशयेत् ॥ उपवेशने मंत्रः ॥ रसेन वसुधे देविसदा सर्वगतं मम ॥ आयुः प्रमाणं सकलं नि
 क्षेपस्व हरिप्रिये ॥ उग्रबलं पूर्ववतु ॥ ॥ दुग्धयातमाह ॥ एकत्रिंशदिति ॥ एकत्रिंशदिने अर्षे बाले कंबुना शोरेन पयः दुग्धं

एम्पारमेदानुव्ययगतखवरं प्रोक्ष्य रात्रिं पराणं ॥ १४ ॥ ॥ सूतौ प्रसूतौ जातायां सत्यां जातकर्मविदध्यातुकुर्यात् ॥ अथ कदाचि
 त्सूतकमध्यप्रसूतौ जातायां सत्यां स्मार्तकर्मपरित्यागो राहोरन्यत्र सूतके इति ॥ शास्त्रेण जातकर्मणो वरोधे प्राप्ते तदपवाद
 माह ॥ जनिमरणान्नौ च केति ॥ अयमर्थः ॥ कदाचिज्जातमृतसूतकयोः प्रसूतिर्भवितितदा जातकर्मविषये सूतकांतरदो
 षानास्तीति भावः ॥ सूतकोतरे सत्यपि जाते पुत्रे पिता स चैलं स्नानं कुर्यादिति स्वगृह्योक्तकर्मकुर्यादित्यर्थः ॥ यतः पूर्वशौचे
 नेवाप्यशुद्धिः ॥ वाइत्यथवा तदंतेर्वापूशौ चोते वा एतस्यांते वा क्षिप्रादिभिर्नक्षत्रैश्च कुर्यात् ॥ क्षिप्राणि अश्विनी हस्तमिजि
 तुष्या ब्राह्मरोहिणीति ॥ सः पूर्वः ॥ चराणि श्रवणत्रयपुनर्वसु स्वात्यः ॥ मृदूनि अनुराधारेवती मृगशिराः ॥ एषिरित्यर्थः ॥ ल
 ग्नबलं पूर्ववतु ॥ उक्तं च ॥ यस्मिन् जन्ममुहूर्ते पि सूनकांतेथवा शिशोः ॥ जातकर्मचकर्तव्यं पितृपुत्रजन्मपूर्वकमिति ॥ क्षिप्राश्चरे
 नेभिर्नक्षत्रैर्दशप्रथमैर्द्वि ॥ केद्रे गुरोर्भगो कार्यं जातकर्मसनातनमिति ॥ प्रजातिः ॥ सूतकेपि समुत्पन्ने पुत्रजन्मपदाभवतु ॥ कर्तु
 स्तालि कीशुद्धिः पूर्वशौचेन शुध्यति ॥ सवर्तः ॥ जाते पुत्रेपितुः स्नानं सचैलं नुविधीयतइति ॥ तच्च शीतोदकेन कार्यं ॥ तत्र जावा
 स्ति ॥ कुर्यान्नैमित्तिकं स्नानं शीताद्भिः काव्यमेव चेति ॥ एतच्च रात्रावपि कार्यं ॥ तत्रवासिष्ठः ॥ पुत्रजन्मनियते च तथा संक्रमणखः

निष्कमइति॥स्वर्गद्वानुसारं योजयेत्॥अथ कर्णवेधं मंदाक्रोतयाह॥मंत्रैः क्षिप्रैः स्थिरभवरसैर्व्यानिलोभः पकसैश्चैकाकापो
 धिनशानिकुजशंशिवाशानपास्य॥रिक्तोपर्वेश्वरवसुतिथीनृगत्रिं संधेसमाह्वेपुंस्त्रीकर्णोसविधियदुनादशवामादिवे
 ष्यो॥१६॥॥मंत्रैः अनूराधारेवतीमृगवित्रासि॥क्षिप्रैः दस्त्राकर्णमिजिदीज्यसे॥स्थिरभवरसैः स्थिराणि व्युत्तरारोहि
 त्ये॥चराणि श्रवणत्रयमधुनर्वसुस्तात्य॥तैः कथं भूतैः स्थिरभवरसैः व्यानिलोभः पकसैः विगताति अनिलोभः
 पकसैः णियेष्यस्तानितथाते॥अनिलोस्वाती॥अथ१७१८शततारकाकर्णोरोहिणीतद्वहितैरित्यर्थः॥चैकाकापोषु
 चैत्रे॥काकार्तिकः फाल्गुनः॥पौषःतेषुपुंस्त्रीकर्णोपिदुनाकुशलेनसविधियथास्यातथोदशवामादिय
 थास्यातथावेधो॥पुरुषस्य दाक्षिणकर्णोदिस्त्रियोवामकर्णोदित्यर्थः॥कर्णवेधविधिस्तगद्यपरिशिष्टेउक्तः॥अथ
 कर्णवेधोवर्षेत्तीयेपंचमेवापुष्यं दुहरिचित्रारिवतीषुपूर्वाण्येष्टाङ्गुरभुपवेत्यदक्षिणकर्णमसिमंत्रयते११द्वेक
 र्णोभिरितिसंयं वक्ष्यंतीवेदतिकुमारायमधुरं दत्वाथ धिद्यातेतो ब्राह्मणो ज्ञानमिति॥किंचत्वा॥इतिशशि कुजशं
 शचरानपास्य॥रिशानिकुजानोक्ताणि चानिअंशः नवोशाः वाराः प्रसिद्धाः॥तानूत्येकैत्यर्थः॥पुनः किंचत्वा॥

मा

॥१५॥

रिक्तोपर्वेश्वरवसुतिथीनृअपास्य॥रिक्ताश्चतुथानवमीचतुर्दश्यः॥पर्वपौर्णिमावामावास्याईश्वरतिथि॥एकादशीवसुति
 थिरष्टमीतानपास्य॥पुनः किंचत्वाशत्रिं संधेअपास्यस्यष्टं॥पुनः किंचत्वासमाह्वेअपास्यसमवर्षत्यक्ताविषमावर्षेक
 र्तेयमित्यर्थः॥उत्तबलपूर्ववत्॥अत्र नृसिंहः॥विधो कर्णवेधं तस्याविषमेष्टेपिवापुनः॥शुक्लपक्षे शुभेवारे चैत्रपु
 ष्योर्जिफाल्गुने॥एकादश्यष्टमीपर्वरिक्तावर्जाः शुभावहाइति॥अगस्त्यः॥द्वयोश्च संध्योर्लगेन कुर्यात्कर्णवेध
 नं॥रात्रावपितथा लगेन क्षत्रेतिथिसंधिषु॥कर्णवेधं न कुर्वीत कुर्याच्चेष्टे दत्ते सवेत्॥इति॥बृहस्पतिः॥मंदा
 कीरांशवारासुर्वर्ज्याः कर्णस्य वेधं ने॥गुरुशुक्रे दुर्जेदुर्नापूज्यवारांशकोदयइति॥संग्रहे॥शातकुशमयी
 सूचीर्वेधनेतु शुभावहा॥राजतीवायसीवापितथाविभवतः शुभः॥सुभूमौ प्रागणेरंम्ये सुखौ देशौ बरे सुखे
 संस्थिते वेधमेत्कर्णोस्त्रीपुंसोर्वा मंदक्षितौ॥शुक्लसूत्रसमायुक्तताम्रसूत्र्याय वेधयेत्॥वेधात्तृतीया नक्ष
 त्रे लाक्ष्यो दुष्टवारिणेति॥देवछ॥कर्णरंध्रे राविष्ठाया न विज्ञेदयजन्मनः॥तं दृष्ट्वा विलयेयांति पुण्ये
 वाश्रपुरातनाइति॥॥अथान्नप्राशनं चनेनाह॥मासेष्वेष्टमेनुर्निगदितमशनेपंचमे सप्तमेवाभीरारुहं

तिनंदाहरिवसुरजनीरितकास्वर्धमेके ॥ सदृक्कोशान्धचंद्रे ध्रुवमृदुलं ॥ १७ ॥ ॥ जन्मतः षष्ठे मासे अष्टमे वा मासे तु नरस्य अशतमन्त्रप्राशने निगदि
 तं प्रोक्तं ॥ श्रीरोक्कन्यकायाः पंचमे सप्तमे वा मासि अशतं प्रोक्तं ॥ अत्र नंदाहरिवसुरजनीरितका उद्भूतिमुनयः ॥
 नंदा प्रतिपत्तुष्ये कादश्यः ॥ हरिर्दृष्टीवसुरजमीरजनीरात्रिः ॥ रितानवमी चतुर्थश्चतुर्दश्यः ॥ स्वर्धं जन्म
 नक्षत्रं एके ओ चार्याः अत्र उद्भूतिः ॥ तथा चोक्तं ॥ जन्मर्क्षं श्रीक्षयं विद्यातु इति ॥ जन्मर्क्षं तु पुं विवाहान्नप्राशनादि
 पुबुद्धिर्गृह्यते ॥ तदग्रे वक्ष्यते ॥ पुनः कस्मिन् सदृक्कोशाद्दृक्कोटकाणः ॥ अंशो न वीराः ॥ अहोदिवा एषां समा
 हारो दृक्कोशाद्दृक्कोटाहः सतो ग्रहस्पदि कोशाद्दृक्कोटकाणः ॥ अंशो न वीराः ॥ अहोदिवा एषां समा
 हाहोयस्मिन् दृक्कोटकाणः शाहानि निर्दिशति ॥ अन्येषां शुभग्रहाणां शुभग्रहामीत्यर्थः ॥ पुनः
 कस्मिन् ध्रुवचरमृदुभिः शिप्रमे ॥ ध्रुवादीनि प्रसिद्धानि ॥ पूर्वोक्तानि तत्रैवार्थः ॥ पुनः कस्मिन् व्यजालिमीनो नो
 ते अतो मेव ॥ आलिर्दृक्कः ॥ मीनः प्रसिद्धः ॥ एषो न्ये लगे मीने मेव दृक्कलासु सतीषु केन्द्राणि प्रथमचतुर्थ
 ॥ १८ ॥ अन्यन्त्रप्राशनेन शुभानीत्यर्थः ॥ कासु सतीषु केन्द्राणि कोणां त्वमृतिषु निमलाः ॥

॥ १८ ॥

यो संपाद्यते इत्यर्थः ॥ मातुः स्वप्नपयत्वात्पक्षांतरमाह ॥ वा ॥ अशतनिगदितमैरिति ॥ अत्र प्राशतनक्षत्रैर्वीयोऽयं ॥ तैरित्युपल
 क्षणं ॥ अत्र प्राशतोक्तमन्यदपि विचार्य ॥ किंच क्षणे अर्धयग्वारास्यो रादुर्बर्जितदिह्नुस्वदित्यर्थः ॥ अथ रादुर्लक्षणं ॥ गुरु
 भावोर्वसन्त्यामिदौ शुक्रे च दक्षिणे ॥ कालरादुः कुजे प्रत्यगुनरे बुधमंदयोः ॥ लग्नबले पूर्ववत् ॥ यातू ॥ रुद्रलक्षणं ॥ हरिसोम
 बाहिराक्षसियमवरुणानिलहराद्येव ॥ उदयाविभ्रमति सदा घटिकारुद्रो महाप्रबल इत्यादि ॥ ॥ हरिर्दृष्टः ॥ ॥ अथ नि
 क्रमणमाह ॥ अथास्य गमवदुदितो निष्क्रमो मासितुर्न्यति ॥ तुर्त्ये चतुर्थे मासि अस्यार्धकस्य निष्क्रमो निष्क्रमणं ॥ गमवद्गन
 वतुयात्रावदितित उक्तः पूर्वः अत्र यात्राप्रकरणोद्यमिर्न्यति ॥ निष्क्रमणलक्षणं बृहस्पतिनोक्तं ॥ अथ निष्क्रमणं ना
 मगृहात्प्रथमनिर्गमः ॥ अकृताया क्रियाया स्यादायुः श्रीनारातां शिशोरिति ॥ यमः ॥ उपनिष्क्रमणं कुर्याच्चतुर्थे
 मासि भूमिप ॥ कारिकायां ॥ चतुर्थे मासि पुण्यर्क्षे शुक्ले निष्क्रमणं भवेत् ॥ स्नानं स्वर्गं कृतं वापि कृतं स्वस्वयने भवेत् ॥ अत्र
 वायोगे हानिः कर्मगच्छेद्युर्देवता लयः ॥ अथ न्ये देवताः सम्यगाशिषोवाच ये दथा ॥ रुद्रा प्रदक्षिणं गेहं मानयेनंततः स्वके ॥
 मातृस्वस्वग्रहं गत्वा मातुलादेर्ग्रहं नयेत् ॥ तदा शीर्वचनाद्यैः स्नादीर्घायुरभिनंदितः ॥ जयंतस्य मतेनायं लिखितः शिशुः

भोगीत्युशानि विरायुः सुरगुरौ विधौ पूर्णया वद्वति वनरः सत्रदइह ॥ अथ एषु संस्कारेषु गुरुशुक्रास्तादिदोषाभावः एषु दोषः ॥ बालवृद्धत्वप्रमाणं शारेव शस्यमौटये किं किं न कार्यमिति चतुष्टयं वृत्ते केनाह ॥ गर्भाद्यन्नाशानां तेषु गुरुसितयोर्बा
अवर्धे च मौटये ज्ञात्वा कालस्य रोधाधिरिगुरुमयनं यास्य मुनाधिमासौ ॥ एतच्चौलादिषूक्ष्मे दथ गुरुसितयोर्बाल्यवर्धे
न गाहे वाथो शारेव शमौटये व्रतमपि निगमां रंभमायेनैकुर्यात् ॥ १८ ॥ भोगीद्यन्नाशानां तेषु गर्भाद्यन्नाशानां तेषु
षु कर्मसु गुरुसितयोर्बाल्यवर्धे च परमौटये गुरुशुक्रमूढत्वेन ज्ञातुं ॥ न त्यजेतुं ॥ कस्माद्धेतोः कालस्य रोधात् ॥ य
तः शारेव गर्भादीनां अन्तःप्राशानां तानां कर्मणां कालनिरोधः कृतोऽस्ति ॥ न स्माद्धेतोः हरिगुरुसिंहस्थितं बृहस्पतिं या
स्य मयते दक्षिणायने अनाधिमासौ क्षयमासाधिमासौ न त्यजेतुं ॥ कालस्य रोधादित्येतत्पदं बुध्यावगतं व्यं ॥ न द्यथा ॥
प्रसूतिसमये एव जातकर्मविहितं ॥ तत्राति कालनिरोधात् किमप्यस्तादिकं निश्चितं ॥ अन्तःप्राशानं तु मासेष्वष्टमे वेति वि
कल्पेन मासद्वये विहितं तत्र यास्मिन् मासे मौटयादिकं न स्यात् तत्र कर्तव्यं ॥ कालस्य सावकाशात् ॥ तयोरेषा मासयोर्वा
दिसिंहस्थ गुरुर्वीदिननिरोधः स्यात्सोप्यत्र न चिंतनीयः ॥ एवंगर्भाद्यन्नाशानां तेषु विचारणीयं ॥ अनन्यगतिकं कुर्यात् ॥

त्यनैमिति केतयेति स्मरणात् ॥ संस्कारकमल्लकात्यायनेतद्वत्कारिकायामुक्तः ॥ गर्भाधानं पुंसवनं सीमंतोन्नयनं ततः ॥ जा
तकर्मसिधेयं च निष्क्रमः प्राशानं क्रमात् ॥ बूडोपनयनं देवव्रतानां च चतुष्टयं ॥ गोदानमेखलोन्मोको विवाहः षोडश
क्रिया इति ॥ अनेन क्रमेण गर्भाद्यन्नाशानां तेषु मौटयादिकं बुधानविलोकयेदित्यर्थः ॥ तथा च बृहस्पतिः ॥ मासप्र
युक्तकार्येषु मौटयत्वं गुरुशुक्रयोः ॥ न दोषकृतं दामासौ लक्षणो लक्षणो बलवानिति ॥ ये मौटि ॥ गर्भे वा धुर्विके १२ त्वेष्ट्रा
धकर्मणि मासिके ॥ सविंशति करणे नित्येनाधिमासं विवर्जयेदिति ॥ भृगुः ॥ सीमंतजातकादीनि प्राशानां तानि च क्रमात् ॥
र्णवेधाः कर्तव्यानां त्याग इत्याह भास्कर इत्यादि ॥ अस्तादिषु बूडादिषु वर्जनीयमित्याह ॥ एतच्चौलादिषूक्ष्मे इति ॥ एतत्
गुरुशुक्रास्तादिकं बूडा कर्मसंस्तेतुं त्यजेतुं ॥ अथ बालवृद्धत्वप्रमाणमाह ॥ अथ गुरुसितयोः सित ॥ गुरुसितयोर्गुरु
शुक्रयोर्बाल्यवर्धे बालत्वं वृद्धत्वं न गाहे सप्ताहे सप्ताहं सप्ताहं बाल्यं सप्ताहं वार्धमित्यर्थः ॥ बालवृद्धत्वं बहुविधम
स्ति ॥ अत्र मध्यमपक्षो गीरुतः ॥ अथ शारेव शस्यमौटय इति ॥ शारेव शवेदयति ॥ वक्ष्यमा

णः तस्य मौढ्ये अस्ते च ज्ञाते ब्रतं मौ जीवं धनं निगमारंभं वेदारंभमपि आर्यः श्रेष्ठो न कुर्यात् ॥ तस्यास्ते ब्रतादिके ह्येते स
 निबद्धौ मूर्खत्वं स्यात् ॥ न तु वेदारंभे मूर्खत्वं घटते वेदपतित्वात् ॥ ब्रते मूर्खत्वं किमुक्तं ॥ उच्यते ॥ ब्रतबन्धस्तु वेदाध्यय
 नार्थक्रियेत तस्मात्त्रापि मूर्खत्वं घटते ॥ तथा च याज्ञवल्क्यः ॥ उपनीय गुरुः शिष्यं माहा व्याहृतिपूर्वकं ॥ वेदम
 ध्यापयेदनेनोवाचारांश्च शिक्षयेदिति ॥ अतः वेद ब्रह्म चर्यं द्वादशाष्टानि पंचवा ॥ ग्रहणाति कर्मित्येके के शांतश्चैव षो
 डशे ॥ यज्ञानां तपसां चैव शुभानां चैव कर्मणां ॥ वेद एव हि जातीनां निश्रेयसकरः शुभः ॥ तथा च कात्यायन गृह्यसूत्रे ॥
 वेदो समाप्य स्नायाद्ब्रह्मचर्यं चाष्टचत्वारिंशकं द्वादशकेष्वेकै गुरुणा नुज्ञात इत्यादि ॥ ॥ अथ बौलं सनिर्णयं च तद्वयेताह ॥
 ॥ ॥ बौलं माघादि पंचस्वमधुषु गदितं द्वित्रिपंचोन्मिते द्ये स्वा चारा द्वादशगर्भा यदि भवति जनन्यत्र तो कार्यमेतत् ॥
 साकं यत्रोपनीत्याक्रियत इह तदा ध्ये निरोधो न हि स्याज्ज्ञा द्वादशवर्त वेदो ब्रतमुपनैवा विमुक्षेः शुभाथ ॥ ॥ १९१ ॥ ॥
 कार्यवर्णै रिति ॥ बौलं चूडाकरणं माघादि पंचमधुषु चैत्ररहितेषु गदितं उक्तं ॥ तथा चोक्तं नारदेन ॥ माघादि पंच

॥ १९८ ॥

सप्तदशमानि ॥ त्रिकोणेन वयं च मे अंत्यं द्वादशं मृतिरश्मि ॥ परवर्द्धि गदं द्वादशं तत्पुरुषयोः ॥ एता सुवि मद्या सुपापग्रहरहिता सु
 सतीषु पापग्रहोऽनिष्टकारीत्यर्थः ॥ इंदु अंद्रः अखिलः पूर्णः अंगे लभे द्वादशः ॥ अन्नप्राशने पूर्णं चंद्रो शुभ इत्यर्थः ॥ च न शते ॥
 सूर्यः केद्रमृतिव्ययात्मजगते धर्मच कुक्षी सवेन ॥ भौमो पितरु जान्वितो निछरु जायुत सुसूर्योर्मजः ॥ रुपः क्षीणे शी
 त करे तु सैश भुगिति प्रोक्त अरिते तिथौ सोम्ये हि न्ययुते यु विधौ मखकरः पूर्णे दुरल्लभः ॥ अन्येषु पंचवर्षे ॥ अत्र
 नारदः ॥ षष्ठे पित्राष्टमे मासि पुंसां स्त्रीणां तु पंचमे ॥ सप्तमे मासि वा कार्यं नवान्नप्राशने शिशोः ॥ रिक्तो दिनस्य न द्वाद
 दशी मष्टमी ममा ॥ त्यक्त्वा न्यतिथयः श्रेष्ठा प्राशने शुभवा सरा इति ॥ ज्योतिर्विवरणे ॥ जन्मर्क्षे श्रीक्षयं विद्यात्मकं मक्षे चापि सो
 रय्यरुतु ॥ आधार्क्षे च तु बालानां कुरुते रोगनाशनं ॥ वधनारदः ॥ जीवसौम्यशितानां तु दक्षाणां दिवसां शकाः ॥ बालान्न
 प्राशने शस्तान्नं च द्वाकर्किं जासृजामिति ॥ अर्णवे ॥ एतां दिवं सां शंकोः ॥ बालान्नं प्राशने शस्तान्नं च द्वाकर्किं गोमूत्रं सुखाक
 न्पासिंहं कर्किं मृगौयमः ॥ एताश्च राशयः शस्तान्नमेव शश्वद्विक्रमिति ॥ नारदः ॥ वरास्त्ररुदुक्षप्रतक्षत्रेषु नैधन इ
 ति ॥ श्रीपतिः ॥ रवौ लभे कुक्षी धरमिति नये पितृगदभा कशरनो वा तव्याधिः सशशिनखलुत्सक्षादतरतः ॥ बुधे ज्ञानी

नुस्मृतो॥ अन्यथा मुहुर्तीभावे कारिका निबंधे शोभति रुक्ता॥ अलाभे सुनु हर्तस्परजो दोषे तु संस्थिते॥ अयं संपूज्यते कु
 र्याद्ब्रह्मस्य यं करि॥ हेमी माषमितापद्ये श्रीसूक्तविधिना च येन॥ प्रसूचं पायसं द्रुतामिषिच्य शुभमाचरेदिति॥
 सूक्तिकोदवयपोऽशुभो गां दद्याधो मपूर्वकं॥ प्राप्ते कर्मणि शुधास्योदितरस्मिन्नशुध्याति॥ उदकवारजस्वला॥ ॥
 अथ वर्णविशेषवारविशेषतथा नक्षत्रपित्रोऽत्राणिलुग्नबलं च वृत्तैकेनाह॥ ॥ कार्यवर्णैरितारार्किकानिषु नि
 श्विलेर्ज्ञत्रये शुक्लसोमोऽद्यां त्यद्वा दित्यशाक्रेण्डुमिरितहरितस्त्रिभिश्चोत्तकर्म॥ दूनेर्कारिकार्किकगतकवि
 निरिवलामृत्युगामृत्युदास्युर्बुद्धाऽसंतोत्यद्वा दित्यजगुहशशिनौ रात्रि संधे चरिका॥ ॥ २० ॥ ॥ कार्य
 वर्णैरिति॥ वर्णैर्ब्राह्मणादित्यर्थथाक्रमेण॥ इतारार्किकानिषु आदित्यमंगलसोमवारे दित्यर्थः॥ चोत्तकर्म
 नकार्यनित्यर्थः॥ भूद्रस्यद्वादशसंस्कारा उक्तः॥ वेदव्रतोपनिषममहानाम्नीमहाव्रतविना द्वादशसंस्काराः
 भूद्राणाममेव त॥ निरिवलैरिति॥ निरिवलैश्च लुर्भिर्वर्णैरिविशेषेण ज्ञत्रये बुधबृहस्पतिशुक्रवारे॥ शुक्लसोमे
 शुक्लपक्षगते सोमवारे कार्यः॥ ऐश्वर्यपक्षे सोमवारे दितं तः॥ चंद्रस्य क्षीणत्वात्॥ केऽद्यां त्यद्वा दित्यशाक्रेण्डुमिः॥ ॥ १९ ॥

अस्यात्तद्देइति द्यां त्यं रेवत्याश्चिन्यौ॥ आदित्या वदेइति द्यादित्यपुनर्वसुपुष्यौ॥ ज्योष्टमगौडनो हस्तः हरिः श्रवणः ताभ्यो
 त्रिभिर्भैः॥ हस्तातृभिर्भैः श्रवणात्रिभिर्भैरित्यर्थः॥ दूनेर्कारिकार्किकशुक्राः सूर्यमंगलशानिषुक्राः एते च त्वारः श्रवणौ
 ले सप्तमस्त्वेते मृत्युदास्युः॥ विशेषमाह॥ गतकविनिरिवलामृत्युगामृत्युदास्युः॥ गतः कविः शुक्रो येभ्यस्तोगतक
 वयः॥ ते च ते निरिवलाश्च शुक्ररहिताः स्तर्वगहाः मृत्युगाः श्रमगामृत्युदास्युः॥ यज्जाः संतोत्यद्वाः चंद्ररताः सद्
 हा अं त्यद्वादशस्थाने द्वाः॥ शोभनाः स्युः॥ अन्यलुग्नबलं पूर्ववत्॥ त्ये जेति गुहशशिनौ॥ १९६॥ षष्ठीप्रतिपदौ॥ स्पष्टमन्य
 त॥ कुर्यादनिशोरिका षष्ठीसंध्यां च जन्मसं॥ वर्जयेदिति नारदवचनात्॥ ॥ अथ प्रसंगात्सौरनिर्णयं सार्धवृत्तेनाह॥ ॥
 शुक्ताश्वकोपवासी श्वरजनपुवति प्राग्वयस्काश्च योगीयात्रायुधो नुरया येन तदिनविधयो स्यं बकास्तेन मुंडया॥ सी
 मंतोर्ध्वनपत्युर्नयकचेलुवनैर्दूरदेशप्रयाणं वृक्षछेदः समुद्रास्तुतिमतिहरणो स्यादृतेव उपकायति॥ ॥ २१ ॥ ॥ शु
 क्रेति॥ ॥ १९७॥ कृतमोजनः॥ अभ्यक्तः॥ कृतोऽप्यंगः॥ उपवासी प्रसिद्धः॥ इश्वरजनो राजसेवकः॥ समर्थो वा॥ युवतः
 सोऽगप्यवती स्त्री प्राग्वयस्कः प्रथमवयस्कः॥ पंचाशद्वर्षपर्यंतं पूर्ववयः॥ योगीराजयोगीगीतादौ प्रसिद्धया प्रापय

यो॥ युधं प्रसिद्धं ते प्रतियेउं नमुराः अस्वंबको जीवत्यितकः॥ कृतदिनविधिशान्तिके येन। सौक्यतदिनकर्मा। एतेन मुंडयाः। मुंडनाहो न
 भवन्ति॥ अवश्यकार्यादितद्व्युत्तरार्धोक्तमनुसंधेय॥ यत्रावश्यमुंडनकरणं भवति तत्रावश्यमुंडया॥ ॥ अथ शौरनिषे
 धप्रसंगादुर्विणीयते निर्दिष्टं सापवादमाह॥ सीमंतोर्ध्वमिति॥ सीमंतोर्ध्वसीमंतो न्तयनादूर्ध्वपत्युः कृतसीमंतसंस्कार
 भर्तुरवश्यकार्यादितेन स्वकचलवनादिन स्यात्॥ न स्वकेशछेदनं॥ अन्यत्सुगमं॥ अवश्यकार्यादितेन स्यादित्यनेन आ
 वश्यकेन दोष इत्यर्थं प्रसिद्धं॥ अथोक्तैष्योन्येषां शौरार्थं नक्षत्रादिकमाह॥ ॥ शौर्यौ लोक्तभादौ गदितमथरविक्षेत्रगं
 गाधराग्याधानेपि त्रौर्विनाशो द्विजन्तपकथने सर्वदा शौरमिष्टं॥ मित्रत्र्यर्कादितींद्रोतिमहं रितुरमेष्टपंचमेष्टे व्रतात्प्राग्नि
 द्यारंभोक्तकालेश्वरविधिरघटे सोम्यसंज्ञेयनेर्के॥ ॥ २२॥ ॥ शौरमिति॥ यौ लोक्तभादौ शौरगदितं प्राक्ते॥ शौरनिमित्तान्या
 ह॥ रविक्षेत्रे त्यादि॥ रविक्षेत्रे भास्कारक्षेत्रे। गंगाप्रसिद्धा। अधोयागः॥ अग्न्याधानप्रसिद्धं॥ तस्मिन्त्रौर्विनाशो मरणो नस्मि
 न्द्विजन्तपकथने द्विजाज्ञायां राज्ञायां च सत्यां सर्वदा शौरं इष्टं स्यात्॥ शौरनक्षत्रादित्यमोनास्तीत्यर्थः॥ अथाक्षरार
 भं वृत्तार्थेनाह॥ ॥ मित्र्यर्केति॥ अनूराधाहस्तानुत्रयमित्यादि मित्रप्रभृतिनक्षत्रैः जन्मतः पंचमेव वर्षे व्रतानुव्रतबधना

केनौ लहित्वा क्षीणं विधुं मधु॥ द्वित्रिपंचमिते द्वे द्वितीये तृतीये पंचमेव वर्षे स्वाचाराद्वा स्वकुलाचारे तोवा॥ इतं च॥ कस्यायनगृ
 ह्ये॥ सांवत्सरिकस्य चूडाकरणं तृतीये वा प्रतिहर्ते को उशे वर्षे स्पके शां तो यथा संगलं वा सर्वेषामिति॥ सांवत्सरिकस्य अति क्री
 ता द्वे स्पेति हरिहरमिश्रे व्याख्यानात्॥ तथा च स कुरु शिष्यः॥ आद्ये द्वे कुर्वते केचिन्पंचमेत्ये द्वितीयके॥ उपनीत्यासहे
 वेति विकल्पः कुलधर्मत इति॥ सगर्भा यदि भवति जनन्यत्र नो कार्यमेतत्॥ अत्र उक्तेषु वर्षेषु द्वित्रिपंचाष्टिषु जननी कुमा
 रस्य माता यदि सगर्भा भवति गर्भवती स्यात्॥ तदा चो लं त कार्यं। पंचमाद्यादूर्ध्वगर्भिण्यां सत्यां कार्यमित्यर्थं निमित्तं॥ अत्र ना
 रदः॥ सतोर्मातरि गर्भिण्यां चूडाकर्मनकारेयेत्॥ पंचमाद्यात्प्राग्योर्ध्वगर्भिण्या मधिकारयेदिति॥ उपनयनेन सह क्रियमाणे
 दोष इत्याह॥ साकं यत्रोपनीत्या क्रियते इह तेदायं निरोधो न हि स्यात्॥ इति। यत्र उपनीत्या साकं उपनयनेन सह क्रियते त
 दा इह अस्मिन्त्रौले अयमुक्तो निरोधश्चोत्रमासमातर्गर्भलक्षणो न स्यात्॥ तदुक्तं तेनेव॥ सहोपनीत्या कुर्याच्च तदा दोषो न वि
 द्यते इति॥ अंबावर्तवेति विधमाह॥ जह्यादंबावर्तवेदो व्रतमुपनयनं चाविशुद्धे शुभाथरति॥ अंबावर्तवे सोतरजसि अदः अनंतरो
 क्तं चो लमित्यर्थः॥ व्रतं मौजी उपनयने विवाहं आविशुद्धेः शुद्धिपर्यंतं शुभाथरनर एतत्र यं जह्यात्॥ न कुर्यादित्यर्थः॥ तथा च म

णनिद्यं॥ एतदुक्तं भवति॥ मीनमेषपत्न्या नवकं वृष १ कुंभयोः॥ मकरे मिथुने दिक्करोषा एका दश स्मृताः॥ मीनमेषे चतु
 र्नाड्यः सार्धास्ति वृषकुंभयोः॥ मकरे मिथुने च नौषाः सार्धाः प्रकीर्तिताः॥ एतदुक्तं भवति॥ स्वाहादूर्ध्वं द्विगुणितस्ववर्षप
 र्यंतं अष्टक्रमेण निद्यं॥ तद्यथा॥ ब्राह्मणस्य अष्टमवर्षं मुख्यं तद्विगुणितं अष्टमवर्षात् षोडशपर्यंतं ब्राह्मणस्य॥ एका
 दशवर्षात् द्वाविंशतिपर्यंतं क्षत्रियस्य॥ द्वादशवर्षात् चतुर्विंशतिपर्यंतं क्षत्रियस्य॥ अष्टक्रमेण उत्तरोत्तरं निद्यं॥ अ
 र्थात् अत ऊर्ध्वं अनाधिकारिणो भवन्ति॥ तदुक्तं संग्रहे॥ नृपाकृतिजिनाद्यो तं नांस्तिका लोतत ४ परे॥ पालित्यं स्यादय
 जादे ब्रह्मसोमो विशेषधनमिति॥ तथा श्वत्वायनगृहे॥ आषोडशा द्वाह्मणस्यानतीत ४ कालो भवत्याह्विनात्सत्रियस्य
 चतुर्विंशद्द्वयस्यात ऊर्ध्वं पालितसावित्रीका भवन्ति तेनानुपयेयुर्ना ध्यापयेयुर्न याजयेयुर्न वैभिके व्यवहरेयुः कालाति
 क्रमेण पतयन्निषु कृपयन्तति सावित्रीकाणामनपत्ये संस्कारेषु माध्ययनेषु संस्कारेषु ब्राह्मणस्योमेनेष्टा काममनवीर्य
 नूयवहाय भवन्तीति वचनादिभिः॥ अथ स्वाहात्यागपि अध्यापनोक्तु कथादुपनयनकालमाह॥ पंचाष्टका द्युतो वेति॥
 पंचाष्टनवर्षभ्यः सकाशात् एषां ब्रह्मक्षत्रियविशोऽष्टक्रमेण पठनरुचिः वेदादिपठनरुच्यात द्वातंशस्तमादुर्मुनयः॥ तदुक्तं सं

॥ २९॥

नापि २

हे॥ ब्रह्मवर्चसमोजश्च विद्यायुः श्रीर्यशः सुखं॥ पित्रादेरुपनीते स्वपंचाष्टका द्युतः फलमिति॥ अथात्र गुरुबलमाह॥ राशेषद
 यः स्यात्सुरस्यो हेरिगुरुं शुभदः पूजया स्यात्तथा पित्रात्यो सुखोष्टमो नो यदि निजगृहगस्तुंगो ~~वे~~ शस्तः॥ एवं कन्यर्क्षस्तदा ~~तस्या~~ तस्या
 तितरगुणिनो लब्धयेवातिकाले निष्टोपी हृदिरन्योष्टममवनगतः शोभनस्यात्रिरन्यः॥ ॥ २४॥ ॥ राशेजं नमरा
 शेः कैः सकाशात् षट्त्रयाय द्यस्यो गुरुः अस्मिन् च तबंधे पूजया शुभदः स्यात्॥ षट् षष्ट्रयस्तृतीयं आद्यं जन्म राशिः खं
 दशमं एषु तिष्ठतीति तथा॥ तथा पूजया पित्रात्यो द्वादशः औबुचतर्थः अष्टमः नोः शुभः स्यात्॥ पूजयाप्यशुभदः स्यादि
 त्यर्थः॥ स यदि जनिगृहगस्तुंगगृहगः॥ धनुमीनगद्वयर्थः॥ तुंगगो वा भवति तदा इह दुष्टस्थानेषु वर्तमानः शस्तस्यात्॥
 अस्तुंगं कर्कः॥ अर्थादुक्तं स्थानेभ्यो न्यथा स्थानगः शुभदः स्यात्॥ एवं कन्यर्क्षति ४ कन्याराशेः सकाशात् एवमुक्तवत्
 शुभाशुभः स्यात्॥ अतितरगुणिनो वरस्य लब्धये अतिकाले वा अतिष्टोपि गुरुः द्वादशवर्षेष्टमः द्विरन्यः॥ षट्त्रयाद्य
 स्तुष्टशस्त्रे या पूजोक्ता तत्र्यमाणतो द्विरन्यः॥ तेन द्विगुणवर्तेन शोभनः स्यात्॥ एवं समान्येनोक्तः॥ अष्टमस्य वि
 शेषमाह॥ अष्टममवनगतः त्रिरन्यः॥ तेन शोभनः स्यात्॥ अत्र बृहस्पतिः॥ श्वत्वापकुलीरसंज्ञी वोप्यशुभगो वरः॥

तस्या २

अतिशोभनतां दद्याद्वाहोपनयनादिषु ॥ ब्रते जन्मत्रिरवारिस्त्रोजीवोपीष्टोर्चनात्सहृत् ॥ शुभेनिका लेतुर्याष्टययस्यो
 द्विगुणार्चनात् ॥ उद्वाहते ॥ कन्यक्षीत्तद्विसुतद्युनायनवमेशो गुरुश्चन्यथा पूज्योष्टां त्यसुर्येति काल इह तु प्राप्ते द्विरन्यः
 शुभः ॥ इति ॥ अथ गुरुवामवेधमाह ॥ द्वीष्टायां गोकसंस्थो यजलनिधनश्च भ्रगोश्चेन्न विधः शस्तोतीष्टापि वामं शुभः ॥ इह
 स्वचरैर्वेधितो नोष्टमस्य ॥ शुक्रे माघादि पंचास्व न शुभः दिवसे प्राग्दले नो ब्रतं सत्त्यक्त्वा न ध्याय रितातिथिमुनिमद
 नो चंद्रभांगं प्रदोषं ॥ ॥ २५ ॥ ॥ द्वीष्टायां गोकसंस्थो गुरुः तदा शुभः स्यात् ॥ तदा कदा ॥ यदि यजलनिधनश्च
 भ्रगोः स्वचरैर्नो विधः स्यात् ॥ द्वौ द्वितीयं दृष्टुं च मंत्रं आयमेकादश ॥ अगा ४ सप्तमं अंकात् च मंत्रं एतेषु संस्थो गुरुः ॥ य
 पद्मादशं जलं चतुर्थं ॥ निधनं अष्टमं त्रयस्तृतीयं च भ्रं दशमं एतस्तेः स्वचरैर्यदि नो विधो भवति तदा शुभः स्यात् ॥
 ॥ २१ १२ १५ १४ ११ ८ ॥ ७ ३ १ ९ १० ॥ वेधितश्चेदशुभ इत्यर्थः ॥ अनिष्टोपि व्ययजलनिधनश्च भ्रगोपि चो मंत्रविधः स
 न् ॥ द्वीष्टायां गोकसंस्थः स्वचरैर्वेधितः सन्नित्यर्थः ॥ इह अस्मिन् ब्रतवेधे विधा हे वा शुभः ॥ नोष्टमस्यः अष्टमस्यो वे
 धितोपि न शुभ इत्यादित्यर्थः ॥ सोलिकालादौ त्रिगुणार्चना देवशुभः स्यात् ॥ तथा च ब्रह्मस्यतिः ॥ रजस्वलाय दाकन्या ॥ २२ ॥

साकप्रथमं वक्ष्यमाणलक्षणं विचारं भोक्तकाले अक्षरविधिः प्रथमाक्षरारंभविधिः शुभस्यादित्यध्याहारः ॥ कस्मिन् सति ॥ सौ
 म्यसंज्ञेऽयनेर्कसति ॥ कथं भूते सौम्यसंज्ञे यने अद्य देवकुंभसंक्रमणरहिते सति ॥ कुंभरहित उतरायणमित्यर्थः ॥ अनुराधाहस्त
 त्रयं पुनर्वसुः ज्येष्ठारवतीश्रवणः आश्विनीशेषं प्रथमे व्याख्याते ॥ ब्रतात्प्रागित्यनेन ब्रतबंधादुपरिनिषेधोऽर्थो सिद्धः ॥ अ
 थ ब्रह्मशत्रियविशामुख्यं गौणं च कालं बतबंधकालं च तैकेनाह ॥ विप्रादेर्गर्भितो दृष्टृशिवरविमिते जन्मतो वा ब्रतं स्यादत्रा
 निषेधि जीवेति मिषरविमधौ कार्यमष्टस्य दाटयान् ॥ स्वाद्यार्द्धं क्रमात् द्विगुणितशरदो निधमद्वक्रमेण पंचाष्टां काटो वा
 प्रपठनरुचिः शस्तमेष्टं तदाहुः ॥ ॥ २३ ॥ ॥ विप्रादेरिति ॥ गर्भितः गर्भाधानात् जन्मतो वा अष्ट ८ शिव ११ रवि १२ मिते दे
 विप्रादे ब्रतं स्यात् ॥ विप्रस्याष्ट ८ ॥ शत्रियस्य ११ वैश्यस्य १२ वर्षे स्यात् ॥ अथ स्वस्ववर्षे जीवेरजौ अनिष्टे अशुभे सति ब्रतं
 कार्यं ॥ अनिमिषरविमधौ अनिमिषरविः अनिमिषरविः ॥ अनिमिषरविणा विशिष्टो मधुः तस्मिन् अनिमिषरविमधौ अनिमिषमी
 नः मीनस्फुरवौ सति चैत्रे ब्रतं कार्यमित्यर्थः ॥ कुतः ॥ अष्टस्य दाटयान् वर्षं बलात् ॥ अथ गौणकालमाह ॥ स्वाद्यार्द्धमिति ॥ स्वा
 द्यात्स्ववर्षार्द्धं क्रमात् द्विगुणितशरदश्च द्विगुणितशरत् ॥ वर्षं तामर्यादीकृत्येति ॥ तथा तस्याष्टक्रमे

म्याः स्वोच्चस्वभागांशेषु वर्तमानाः श्रुतिपतिरपि वेदपतिरपि स्वोच्चस्वभागांशेषु वर्तमानाश्चेत्यदि केन्द्रकोणे स्थिताः पूर्वार्णः ब्रह्म
 चारी वेदार्थवेता स्यात् ॥ न केवलं वेदार्थवेता स्यात् ॥ अपितु पशुगृहधनवानु स्यात् ॥ अत्र केन्द्रकोणे शतौ मंदे सति अंश
 सेवी अंशसेवकः स्यात् ॥ तस्मात् केन्द्रकोणे शानिर्न भवितव्यः ॥ उक्तं च संग्रहे ॥ केन्द्रस्थितैरिनाद्यैर्न पसेवी विदुः क्रियो
 स्थितिश्च ॥ वेदाभ्यासी यज्वाकृतुकर्ता महीनसेवको भवताति ॥ लग्नभंगानाह ॥ चंद्रकूराविलने शशिसित
 तनुपाः षष्ठगेहे सितौ ॥ तेषां सर्वे रंध्रे बहुधाः कचतनुगदने ॥ अष्ट उच्चैर्दुरेके ॥ विद्यामौज्युक्ते काले स्थिरचरहरिज
 सुतरा ब्राह्मणेन मौज्या ऊर्ध्वगणे शो गिरमपि विधिवत् पूजयित्वा रसेत् ॥ ॥ २७ ॥ चंद्रकूराः विलने शशिसित
 तनुपाः षष्ठगेहे ॥ सितः शुक्रः अंसे द्वादशस्थाने शेषं सुगमं ॥ सर्वे रंध्रे ८ रंध्रे अष्टमं स्पष्टं एते प्रत्येकं बहुधाः ॥
 बहुमारका भवेति ॥ किंच ॥ केचिदन्यलग्नाभावे तनुलग्नगदने राविः अष्टः स्यात् ॥ उक्तं च मौजी पठले ॥ शुभदो व
 लवानुभानुलग्नगदने द्वादशमस्तथा ॥ सर्वशारवाधिपोयस्मात्सर्वेषां व्रतबंधने ॥ सर्वशारवाधिपोभानुः केचिदुत्तुम
 हर्षयः ॥ तस्मात्संततराभावे लग्नस्थोर्कः प्रशस्यते ॥ उच्चैर्दुरेके इति ॥ एके मुनयः उच्चैर्दुः उच्चस्थश्चंद्रस्तनुगच्छेष्टद

२३

इति वेदति ॥ तद्वाभ्यं ॥ चंद्रोदये मिशस्तस्यास्त्यपरोगी सिते तरे ॥ सिते पक्षे भवेद्यज्वास्वसेतुंगे विशेषत इति ॥ अस्मार्थः ॥ सिते
 तरे लृष्टपक्षे चंद्रोदये चंद्रयुक्तलग्ने सति व्रती ॥ अभिशस्तस्यात्क्षयरोगी च स्यात् ॥ अभिशस्तो नाम मिथ्याभिशास्तः ॥
 मिथ्याभिशांसी अनेने दंपातकं सतमिति यद्यो कामिथ्या च दंति ॥ सञ्जमिशस्तः ॥ एवेविधः ॥ स्यादित्यर्थः ॥ क्षयरोगी स्या
 दिति ॥ कृष्टपक्षे लग्नस्थश्चंद्रफलमुक्तं ॥ सिते पक्षे भवेद्यज्जेति वाक्यं स्पष्टं ॥ अयं श्लोकः पुनः संस्कारविषय इव भाति ॥
 यतः लृष्टपक्षे व्रतबंधे चंद्रस्थफलमुक्तं ॥ तस्यादिवा असंभवात् ॥ पुनः संस्कारस्य तु अर्हकर्मलोपभयात् ॥ रात्रावपि
 संस्कारो विहितो नान्यस्य प्रथमव्रतबंधस्तु सर्वैर्यथकारैर्दिचैव पूर्वार्णहे विहितो न रात्रौ ॥ अतः कारणादिदेव न पुनः
 संस्कारविषयं प्रतिपादति ॥ पुनः संस्कारमितानि धर्मशास्त्रप्रसिद्धानि ॥ तादृशी वाक्यं रत्नमालायां ॥ त्रिषट्संगोर्कस्त्रि
 धनार्कस्तकर्मगश्चंद्रस्त्रिषष्टाः शानिरादुसौमाः ॥ सर्वे चलासे च त्रिकोणकेन्द्रगाः शुभाः शुभाः सुव्रतबंधको लइति ॥ अ
 तर्ततीयस्य स्पष्टस्य सूर्यस्य रात्रिगतलग्नसंभवः ॥ नारदेन तु लग्नस्य चंद्रो निर्दिष्ट एव ॥ तद्वाक्यमेव ॥ स्वोच्चसंस्थोपि
 शीतो शुव्रतिनोपदि लग्नगः ॥ तं करोति शिशुनिः स्वसततं क्षयरोगिणमिति ॥ अन्यलग्नबले पूर्वान् ॥ अथ विद्यारंभवार्थेन ह ॥ ॥

विद्यामौज्युक्त काल इति ॥ मौज्याकूर्धमौज्युक्त काले विद्यारंभमारंभ्यते ॥ मौज्यर्थमुक्तः मौज्युक्तः स चासौ कालश्च तस्मिन् वि
द्यावेदं आरभेत ॥ मौज्याकूर्धमित्यनेन प्रागनधिकरः सूचितः ॥ गणेशं गिरमपि सरस्वतीमपि विधिवाद्भ्युक्तमार्गेण पूज
यित्वा ॥ कथं भूते मौज्युक्त काले ॥ स्थिरचरहरिजं च्युतरा ब्राह्म्यहीने ॥ स्थिरचरहरिजं स्थिररत्नं निस्पृणा मुतराणां समा
हारश्च्युतरं ब्राह्म्यरोहिणीलसिहं नेरहिते मौज्यर्थमेतानि गृहीतानि विद्यारंभे अग्राह्याणि स्युः ॥ स्थिरचरेभ्यमङ्गिभ्यश्च
णावु ॥ ॥ अथ केशान्तं मौजीविमोक्षं च वृत्तार्थेनाह ॥ ॥ केशान्तं चैलवत्पान्नपमितशरदीत्याङ्गुशार्थव्रित्तौ के काले मौ
जीविमोक्षं गुरुबलमनयोर्न विलोक्य सुधीभिः ॥ श्रद्धाणां मौज्यभावात्तदुदितनिधिसेनस्तप्तो मौज्यशुक्ले च्यारे वारे लवेमा
स्युपयमविहिते चुरिका बंधमाहः ॥ २८ ॥ ॥ केशान्तं कर्मन्पमितशरदेषोऽशवर्षे चैलवत्पान्नपमितशरदीत्याङ्गुशार्थव्रित्तौ ॥ सं
वचौलकमत्राह्यमित्यर्थः ॥ व्रतौ के काले मौजीविमोक्षमाहुः ॥ स्पष्टं ॥ अनयोः केशान्तं मौजीविमोक्षं गुरुबलं सुधीभि
र्न विलोक्य ॥ ॥ अथ श्रद्धाणां मौज्यभावाच्चुरिका बंधं वृत्तार्थेनाह ॥ श्रद्धाणां मतिः ॥ श्रद्धाणां मौज्यभावात्तदुदितनिधिसेनस्तप्तो मौज्य
कनक्षत्रे अनस्तप्तो मौज्यशुक्लेऽदितैर्भूमिगुरुशुक्लेः च्यारे वारे ओरोसो मरुद्रहितवारे लवेन गोशेयत्र कुत्रापिलेयं भौ ॥ २९ ॥

गुरुशुद्धिं न वितयेत् ॥ अथ मे पि प्रकर्तव्यो विवाहस्त्रिगुणार्चनान् ॥ अथोपनयने मासादिनामाह ॥ शुक्ल इति ॥ शुक्लेशुक्लपक्षे मा
घादिपंचमासेषु ज्येष्ठांसेषु ॥ इति शुभदिवसे ॥ इति सूर्यः ॥ शुभः वर्धमानैतुः गुरुबुधशुक्राः ॥ एषां दिवसः वस्मिन् अहः प्रागुत्तेदि
वसस्पृष्टार्थं व्रतमुपनयनं सत्सु स्युः स्यात् ॥ किं ह्येता ॥ अनधाय रितातिथिमुनिमदनान् चंद्रभागं प्रदोषं सत्का ॥ अनधा
याः वक्ष्यमाणाः ॥ रितातिथयो चतुर्थीति वमी चतुर्दश्यः ॥ मुनिः सप्तमीमदनः त्रयोदशी एतान् ॥ चंद्रभागः कं कौशः पापांशा
दिकं पुनर्वसुनिषेधितं ॥ प्रदोषो न ध्याय प्रकरेणोक्तः ॥ तं सत्का ॥ अथ व्रतबंधेन शत्राण्याह ॥ शस्तोद्दीशाग्निशाक्रांतकपित
राहते ॥ सर्वभैरौजिबंधो वेदेशे बलादये गुरुसितकुजवित्सांशका वेदपास्युः ॥ स्वर्शोत्रांशेषु सौम्याः श्रुतिपतिरपि चेतै
द्रकोणस्थितास्युर्वर्णी वेदार्थवेत्ताप्युगृहं धनवानत्र मंदं स्यसेवी ॥ २६ स्पष्टं ॥ उक्तं च ॥ मघाचभरणी ज्येष्ठ विशारवा
चैव रुतिका ॥ नक्षत्रपंचकं प्राज्ञैर्न ग्राह्यं व्रतबंधन इति ॥ वेदेशे वेदपतौ ज्येष्ठ बुधे बलादये सति ॥ स्थानादिना बल
समृद्धे सति ॥ ते के वेदेशाद्रत्यपेक्षोपामाहा ॥ गुरुसितकुजवित्सांशकाः क्रमात्वेदपाः स्युः ॥ गुरुः ऋग्वेदस्य ॥ शुक्रो य
जुर्वेदस्य ॥ कुजः सामवेदस्य बुधो अथर्वणवेदस्य पतिरित्यर्थः ॥ अथ लग्नगोचरमाह ॥ स्वर्शोत्रांशेषु सौम्या इति ॥ सौ

मा. १. टी.
२५

मयुतांकांतांवरश्चोद्वेवर्णोवश्यभयेनिखेचरगयाः कूटं वनाडीकमात् ॥ वर्णोद्यावलि नोयथोत्तरमहीदूर्ध्वं गुणेक्यं
शुभं वर्णविप्रमुखासुषोदिहवरोवर्णोत्तमः स्यात् शुभः १ ॥ ३६ ॥ अतः परमत्रयं स्यात् ॥ शादूलविक्रीडितानि ॥ वरगोत्र
कुलादिभिः सुधाकांतां कमेनीया कन्यासुद्वेव ॥ चकारोद्वेवोर्विधोभाष्यः ॥ गोत्रसुधिर्मेधांतरात् ॥ स्तानव्या ॥
कुलमपि पंचमसप्तमनिर्णयमप्येतद्गुणंतरास्तोत्रा ॥ अन्यदत्रावलोकयेत् ॥ अथ यथोत्तरं बलिष्ठं ॥ घटितं क्रममाह ॥
वर्णोद्वेव ॥ वर्णः १ वश्यं २ भं ३ योनिः ४ खेचराः ५ गणः ६ कूटं ७ नाडी ८ कमाद्यथोत्तरं बलिनः स्युः ॥ अहीदूर्ध्वं अष्टदशा
धिस्यं गुणेक्यं यथोत्तरं स्यात् शुभं ॥ तत्रादौ वर्णलक्षणमाह ॥ लषान्मीनात्सकाशात् विप्रमुखाः ब्रह्मणादयो वर्णाः
पुनः पुनर्गणनयोत्तेयाः तद्यथा ॥ मीनो ब्राह्मणः ॥ मेघेशत्रियः ॥ वृषो कौष्यः ॥ मिथुनः १२ ॥ पुनः कर्को ब्राह्मणः ॥ सिं
होक्षत्रियः ॥ इहास्मिन्नपि मेले वर्णोत्तमो वरः शुभः स्यात् ॥ कन्यापेक्षया वर्णोत्तमो वरः शुभः स्यात् ॥
नान्याथेस्योत्तिष्ठं ॥ अथ वृत्ताध्वेन वक्ष्यमाह ॥ तुभं श्याजलजावशाविहिरयोर्वश्याकि कौष्यो हरेरस्यातिर्नश
भोतुरजहरयोनेष्टास्युरन्यजनाह ॥ नेगण्यं कहते मिथस्त्रगशराः शेषं न स चाश्विभादश्चेभास्यहिभोगिनः ॥ स्व
पुत्रोपेपाखुभुग्धदुराः ३० तुः नराशे मनुष्यराशेः जलजाः जलचराः ३१ श्याः ॥ तस्येकविहरयः सर्वे वश्याः ॥ विगतोह

२५

स

रिः सिंहोयेभ्यस्तेविहरयः ॥ सिंहरहिताः सर्वे वश्यादस्यर्थः ॥ हरेः सिंहस्य विः कौष्यः वश्याः ॥ कौष्यो वृश्चिकः ॥ विगतः कौष्यो येभ्यस्ते
विकौष्यो ॥ सर्वे राशयः सिंहस्य वृश्चिकरहिताः सर्वे वश्यादस्यर्थः ॥ अस्यानंतरोक्तस्य हरेः अतिवृश्चिको नशुभः बेरीस्यर्थः ॥
तुः मनुष्यराशेः अजहरयोनेष्टाः स्युः ॥ अजाः जलजाः ॥ हरेः सिंहः एतेनेष्टाः ॥ मेतुने कर्तव्यमिदमर्थः ॥ अन्यजनाह ॥ अ
न्यदस्याभक्ष्यादिकं जनात्तेयं ॥ तद्यथा ॥ तुः पुरुषस्य गोर्वश्याभवति ॥ अत्र परस्परं मिथं लंघयते ॥ तस्मादनयो
र्मेलनं शुभं स्यात् ॥ इदमेव लंघं जानीयवचं वरयोर्न शुभां ॥ लंघनं गोर्मेस्यमित्येवं लोकप्रचारो विचारणीयमिदमर्थः ॥
राशिस्वरूपं जातकवशादवगतं ॥ बृहज्जातके ॥ मत्स्यो घटी न मिथुनं सगरं सवीं गं वापी नरोश्वजघनो मकरो मृगा
ख्यः ॥ तौलिसंस्पदहनास्तुवगाचकं न्याशेषाः स्यनामसदृशाः खवराश्च सर्वे ॥ अथ भयोनी द्वावपि वृत्तेनेकेनाह ॥ भगण्येति ॥
मिथः परस्परं वधं वरयोर्भेन क्षत्रगण्ये वधं नक्षत्रादूरनक्षत्रं गण्यं ॥ वरनक्षत्रात्कान्यानक्षत्रं गण्यं ॥ उभे अपि अंकद्वयेन व
भिर्भाजितं कार्यं शेषं गण्यं ॥ त्रिः सप्तपंचभिर्बलितुदा न स्यात् ॥ अथ योनिमाह ॥ अश्विभादिति ॥ अश्विभात्सकाशाद्भानां
नक्षत्राणां अश्विभादयो नयोभवति ॥ अश्वो अश्विन्याः इभो हस्ती भरण्याः ॥ अविर्मेघः कृत्तिकायाः ॥ अहिसर्पो रोहिण्याः ॥
भोगी सर्पो मृगस्य ॥ अश्वानां आश्वीयाः ॥ वृकं उदुं भुनक्तीति वृकं भुक्तीति ॥ पुनर्वसुः ॥ मेघः प्रसिधः पुष्यस्य ॥

मु.मो.उ.
२६

आखुभुनू मार्जो रो आश्लेषायाः। द्यंदुरो द्योउंदु रो मषघापूर्वा फाल्गुन्योः॥ ॥ गोः कालीयशुभुजः ममहि
व्यथपशुद्विदू द्योम गोश्वकपिद्वो बभ्रुकपि सिंहवा जिह रिगो नागः क्रमाद्यो नयः॥ सिंहभं महिषाश्वमोतुखनकं
पंचकीशाविगो व्याघ्रं बभ्रुकणीतिभीरुवरयोः प्रप्येशयोश्च सजेत ३९ गोः उत्तरफाल्गुन्योः कालीमहिषीहस्तस्य।
महिषी स्वायाः॥ पशुद्विदू व्याघ्रो विशारवायाः॥ द्योम गोअनुराधा ज्येष्ठयोरपि। श्वाश्वामलस्य। कपिर्वीनरोपूर्वाषा
ढायाः द्योबभ्रू उत्तराषाढाभिजितोर्द्वयोरपि। बभ्रूनकुलो। कपिर्वीनरः श्रवणस्य। सिंहो धनिष्ठायाः। मार्जो अ
श्वः शततारायाः॥ हरिः सिंहो पूर्वाभाद्रपदायाः। गोरुत्तराभाद्रपदायाः। नागो हस्ती रेवत्याः। इति योनिमभि
धायथ योनि वैवाहमाह॥ सिंहश्च दभश्च सिंहभं। सिंहगजं। महिषाश्वं। ओतुखनकं। मार्जो रोउंदुरं। श्वे
पंश्वाममगो। कीशाविवा नरमेव कं। गो व्याघ्रं। बभ्रुकणी। नकुलसर्वे। इति वैरं। भीरुवरयोः वधवरयोः। इति त्रैय
प्रप्येशयोः प्रप्यः सवकः। दशः स्वामी एतयोश्च सजेत। वर्जयेत्। अथ ग्रहवैरांशिवैरं विवक्षस्तावदाशिन
धानाह॥ ॥ शैशामं शुभुचं रवृशमगुशाः शोमुक्रियास्यूरवोर्मिजाणी ज्य कुजेदवः शनि सितौ शत्रू

इति त्रैय
२६

मनवांशवर्जित इत्यर्थः॥ उपयमविहिते मासि विवाहोक्त मासेण विवाहोपमौ समावित्यमरः॥ आरोभोमरस्यमरः॥ पुरिका कटिबंधं
कटिदेशे पुरिका बंधनमाहुः॥ तथाच संग्रहे॥ शूद्राणां राजपुत्राणां मौज्याभावे स्त्रुबंधनं॥ मौजी बंधोक्त तिथ्यादौ कार्यमो
मदिनं विनेति॥ तथाच नारदः॥ पुरिका बंधनं वक्ष्ये नृपाणां प्राकुरग्रहात्॥ विवाहोक्तेषु शुक्लपक्षे न सृगे॥ जीवशक्रेवभ
पुत्रे चंद्रतारबलान्विते॥ मौजी बंधर्क्षतिथिषु कुजवर्जितवासरे॥ तेषां नवांशकैर्कर्तुं रष्टमौ व्यविवर्जिते॥ शुद्धेष्टमविधौ
लग्नषडष्टांशविवर्जिते॥ अध्विकोणकेंद्रस्थः शुभे स्म्यायारिगैः परैः॥ पुरिका बंधनं कार्यं सर्वयित्वा सुरान् पितृन्
अर्चयेत् पुरिकां सम्पदेव तानां च संनिधौ॥ नतः सुलग्ने बध्नीयात्कंठ्या लक्षणसंयुता ५ तस्या सुलक्षणं वक्ष्ये यदुक्तं
लग्नापुरा॥ संनिनं पुरिका यामं विस्तारेणैव ताडयेत् ६ भाजितं राजसंख्ये श्वअंगुला न्यरिकल्पयेत्॥ शेषं वै कफजं
वक्ष्ये ध्वजाये च नवान् भवेत् ७ धमाहे मरणं सिंहं जयश्चायेति रोषितः॥ धनलाभो ह्येव्यंतदुःखी भवति गर्दभ
गजायेत्यंतमप्रीतिर्ध्वोश्चेति विनाशनमिति॥ सर्वत्रत्याज्य प्रकरणोदितं विलोक्ये॥ अस्मिन् प्रकरणे कर्णवैधक्यं तं वि
नासकोणि स्वपराहतांति॥ ॥ इति स्वरुतमुक्तं मातं डटीकायां मातं डवत्तभायागभांधानादिसंस्कारप्रकरणं॥
अथ विवाहप्रकरणं विवक्षुस्तत्तत् च दितं गणविस्तारं द्वादशभिर्दृतेनाह॥ ॥ शुभ्यां गो नकुलादिभिर्गु

सुरे की सादि ती ज्या निलें दुश्रुत्या भिन मित्र म न्यदु सुरे दै ये नै र्णं स्या नृतिः ४ ॥ ३३ ॥ स्या देवा सुरयोः क
लिर्न मरयोर्म च्यं स्वयोः सौ हृदं ने स्वं दिव्य य के व ड ड सु वि प ड पुत्र म र्थो क के श के र्थो वि वि धो वि भे क चरणे
भि न्न र्ण रा श्ये क के भि न्न आ घ्रे क भये त यो र्ण ख गो ना डी न दूरं च न ५ ॥ ३४ ॥ पूर्वा स्ति स्रः आ द्रा प्र सि धा अंत को भर
णी को रो हि णी उत्तरा स्ति स्रः एत न क्षत्र न व कं न रि म व ति न ग पा मि त्य र्थः अ को हस्तः अ त्य रे व ती अ दि ति पु न
र्व सुः ॥ ३५ ॥ पु ष्यः अ नि लं स्वा ती इं दु म गः अ ति श्र व णः अ श्वि ने प्र सि धा मि त्र म नु रा धा ए त न क्षत्र न व कं सु
रे दे वे भ व ति दे व ग ण मि त्य र्थः अ न्य तः कृ ति का स्ते मा म घा वि त्रा वि शा खा ज्ये ष्ठा म ल ध नि आ श त तार का इ ति न व कं अ सुरे
भ व ति र क्षो ग ण मि त्य र्थः दै ये नै र्णं म ति भ व ति दे वा सुर यो दे व दै य योः क लि स्या द न म र यो न दे व यो र्म ध्यं स्या द ॥ स्व यो
र्मे ले सौ हृ द स्या द अ थ कू ट मा ह ॥ ने स्व मि ति दि र्व्य य के दि द्वा द शे ने स्व नि स्व स्य भा वो ने स्व मि र्ध नं स्या द ॥ ष ड् ड सु
वि प त म र णं स्या द वे पु त्र म र्थो क के अ र्थो के के पंच म ने व मे वै पु त्रं अ न र्थं प स्यं त्वं स्या द ॥ शेषे उ व रि ते त ती ये को
दि शे च तु र्थं द श मे उ भ य स त मे ए क र्थे वि वि धा र्थः अ न पु त्र मा ध्यो द यः स्युः क थ भू ते शेषे वि भे क चरणे वि ग ते
ने क चरणे न क्षत्रे क चरणं य स्मा त्ते था त स्मि न्न क्षत्रे क चरणे कू टे नि षं क ले श्रू यं ते ए क रा शो र भो द ह

इति
२७

क भां शे म ति प्र द द ति ॥ ए क स क्ष स्य व त्वा रो भे रा ॥ ए क रा शि भि न्न क्षं ॥ ए क र्क्षे भि न्न रा शि कं ॥ ए क रा शि न क्षत्र मि
न चरणं ॥ ए क रा शि न क्षत्र चरणं चे ति ॥ च त्प्यो रो भे दा स्त नै क रा शि न क्षत्र चरणं नि दि तं ॥ वि भे क चरण इ ति अ थ
श भ कू टे वि दि न्न र्क्ष रा श्ये क र्थं य च भि न्न आ घ्रे क भे ॥ ए त यो र्ण ख गो ना डी न दूरं च न अ त्र कि म बि ना व लो स्य भू भ मि त्य र्थः ॥ न द
रं व क्ष्य मा णं भि न्न आ घ्रे क भ मि त्य त्र भे दे दू यं मा ग तं भ व ति ॥ ए क र्क्षे भि न्न रा शि कं अ परं ए क रा शि न क्षत्रं भि न्न चरणं त स्मा दे क
रा शि न क्षत्र चरणं त्य क्त्वा त्रि षु भे दे षु गु णा धि कं न वि त ये त ॥ त त्र गु णा दि दो षे स त्पि श त्त मं स्या दि त्य र्थः ॥ उ त्तं व द ह स्य ति
ना ॥ ए क रा शो ए थ कू चि त्प्ये ए थ कू रा शो त्थै क भे ॥ ग ण ना डी न दूरं च गृ ह वै रं न वि त ये त ॥ का ता न र्ण ये दं च त्प्यो रे क
न क्षत्रे भि न्न न पा दे य थ भा व हं ॥ दं च त्प्यो रे क पा दे तु व र्णं ते म र ण ध्र वं ॥ अ थ ग्रा ह्य ष ड् ड कं दि द्वा द शं वा ह ॥
ष ड् डे स म भं व ष स हि तं चे जो भ नं स्या त्स मं भं दि द्वा द श के दि ती य स हि तं श्रे ष्ठं स्त्रि या यु ग्धी रि ॥ नू लें द्रा कं ध पा श य जे क
च र णा दि त्या र्थे मेशा शि भे या म्ये क्षी ज्य भ मि त्र भा ग्य व सु भ स्वा द्वा व हि वे ध्य भे ॥ ५ ॥ ३५ ॥ ष ड् डे स ति स म भं क र्क क न्या
दि वे द दि ष ष स हि तं स्या त्ते द शो भ नं स्या द आ ह्यं स्या दि त्य र्थः ॥ त द्वा ॥ वृ ष स म भं त स्मा त्स का शा त्प षे न तु ना चो

मु. मा. तौ.
२८

णसहितं यदि भवति तदा ग्राह्यं स्यादित्यर्थः॥ ततः स्वादिनो मैत्राभावात्॥ समभं अष्टमेन समं न ग्राह्यं॥ एवमेव ग्राह्या
ग्राह्यं विलोकयेत्॥ अथ ग्राह्यं द्विदशहं वा॥ द्विदशके समभं द्वितीयसहितं यदा भवति तदा श्रेष्ठं शोभनं स्यात्॥ विपरी
तमसत्॥ अत्र सिंहविशेषमाह॥ स्त्रियावृण्वरिति॥ विषमोपि सिंहः स्त्रिकं न्यायायुक्तं युक्तं श्रेष्ठं॥ अथ नाडी माह॥ मूलेति॥
अत्र श्लोकेन कृती यांते स्त्रिभिः पादैः तिस्रो नाडीः सविताः॥ मूले प्रसिद्धं॥ इन्द्रो ज्येष्ठा॥ अर्कं मं हस्त॥ पाश्वी शततारका॥ अ
नैक वरणं पूर्वाभाद्रपदा॥ आदित्यं पुनर्वसुः॥ अर्यमा उत्तराफाल्गुनी॥ ईश आर्द्रा अश्विभं अश्विनी॥ एभिर्नक्षत्रैश्च नव
कैरेकनाडी भवति॥ वास्यं भरणी॥ इंदु मंग॥ इज्य भं पुष्यः॥ मित्रमकराया भाग्यं पूर्वा॥ वसुभं धनिष्ठा॥ व्याघ्रं चित्रा॥ अंबुष
वीषाढा॥ अहिर्बुध्न्यं उत्तराभाद्रपदा॥ एभिर्नक्षत्रैश्च एकनाडी॥ अन्ये रक्तरितं नवभिरेकनाडी॥ एवं तिस्रो नाडी भवन्ति॥
इह विवाहविषये यदा एकनाडी नवकैदिभेव ध्वं वरयोर्भेन क्षत्रे च स्यातां तदा मितिर्मरणं स्यात्॥ अथ गौतम्यादिति जेदे
शे क्षत्रियादीनां च अन्यवध्वा अलाभे गतिमाह॥ गौतम्यादिति गौतमी तस्या दक्षिणतः दक्षिणदेशं सर्वे वृणोन्ते
यमुखे क्षत्रियादौ सर्वदेशं कविदन्यकन्याया अलाभे सति पार्श्वे कनाडी हिता॥ शुभास्यान्मध्यनाडी॥ उत्तं वरुणं कोशं
अग्रनाडी व्यधे भर्ता मध्यनाडी व्यधे इयं॥ पृष्ठनाडी व्यधे कन्या मिथते नात्र संशयः॥ समासने व्यधे शीघ्रं दूरयति॥

रमा
२८

विधोर्नोरिपुः॥ मित्रे सूर्यबुधौ कुजस्य विदरिः सूर्ये दुजी वाहिना स्यात्कोस्फुजितो हितो विधुररिः सूर्यः सितज्ञ
वरी॥ ३२ मित्राण्यर्कं कुजे दवो धमगुजस्यारी रवींद्र हितो मंदसौ वशनेः कुजे दुरवयो नेष्टाः सितज्ञ हितो॥ ॥
क्रियामेषात् भानां राशी नी ईशः भेषाः एते क्रमेण स्युः॥ ममंगलो मेषस्य॥ शुभुक्रोष्टस्येयादिस्यष्टं॥ रवेः सूर्यस्य ई
ज्यकुजे दवो मित्राणि ईज्यो गुरुः॥ कुजो भौमः इंदुश्चंद्रः॥ एते मित्राणि सुहृदः॥ शनि सितौ शत्रुः॥ शनिः प्रसिद्धः॥ सितः
शक्रः॥ एतेश्च वैरिणो॥ अर्था अन्ये उदासीनः॥ विधोर्नोरिपुः॥ विधुश्चंद्रस्य रिपुर्नोसि॥ सूर्यबुधौ मित्रे॥ अन्ये स
वै उदासीनाः॥ कुजस्य भौमस्य विहंबुधोरिः सूर्ये दुजी वाहिताः मित्राणि॥ अन्यो समोऽस्य बुधस्य अर्कोस्फुजितो॥ रविश्च
को हितो मित्रे॥ विधुश्चंद्रोरिः वैरी॥ अन्ये समाः॥ सूर्यः गुरुः सितसौ शक्रबुधौ अरी वैरिणो॥ व अर्कं कुजे दवः रविभौमचंद्राः
मित्राणि॥ अन्यः समः॥ भगुभुवः भगोर्भवतीति भगुभुस्य भगुभुवः शक्रस्य रवींद्रसूर्ये वंदो शत्रु अरिणो॥ मंदसौ रा
शं निबुधौ हितो मित्रे॥ अन्यो समो॥ शनेः कुजे दुरवयः अरयः॥ वैरिणः॥ सितसौ मित्रे॥ अन्यः समः॥ अथ गणः॥ मित्राण्य
र्कं कुजे दवो भगुभुवो धारी रवींद्र हितो मंदसौ वशनेः कुजे दुरवयो नेष्टाः सितसौ हितो॥ पूर्वाद्रांतक कोत्तरं नरि

विरेणतु विधातरभमानेन वर्णैर्दुष्टं प्रजायत इति ब्राह्मणविषयं ॥ नठरेनिर्धोनखं वगर्भे मरणमेव च ॥ दुष्टे दोर्भोग्यमाप्नो
 तितस्मात्तां परिवर्तयेत् इति क्षत्रियविषयं ॥ ज्योतिः प्रमोशो निधुनं मध्यमनादोर्दपस्योर्नैव पार्श्वयोर्नाद्र इति अस्य च
 स्वातंत्र्ये वोक्ता ॥ करग्रह एव नाद्र्योर्न निधे इति युद्धक ॥ एतत्क्षेत्रियविषयं ॥ गोतमीयाम्यतस्तथेति ॥ अं पूर्वोक्ता नी
 द्विर्द्वी दशादीनां शभं माह ॥ मेयेति मेयाग्रहे मेयादिव्ययदि द्वी दशं अर्थं नंदनं वपुं च सत् ॥ शभं स्यात् ॥ वश्यादि
 षड्विषद्वाष्टकं शभं स्यात् ॥ वश्यवयोनिखेवरनाडिभिः ॥ षड्विषकं शभं स्यात् इत्यर्थः ॥ अथ यदा स्त्री गणवरे स्त्रपग
 णोरक्षोगणो स्यात्तदा तन्मेतन्नं सत् ॥ कूटमैत्र्यो शभं स्यात् ॥ अथ यदा रक्षः स्त्री पुमान् यदा वशमुखः षड्विषुत्तं शभ
 नं ॥ अथ यदा रक्षः स्त्री रक्षोगणस्त्री नृपुमाश्च नृगणः पुरुषस्यात्तदा वश्यमुखः षड्विषुत्तं शभयोनिखेवरकूटनाडी
 येते षड्विः युत्तं तन्मेतन्नं शभं स्यात् ॥ अथ नदूरं सापवादमाह ॥ स्त्री भान्ना निकटे न दूरं मशभं रेदो दुर्मेधोः श
 भं ॥ अथ केनाम्न सुवर्णमष्टरिपुके गोयुग्ममर्धौ कके रौप्यं कौस्यमथैकनाडियुजिगो स्वर्णो दिदलोद्देहत् ॥ स्त्री
 नक्षत्रात् नाना इति नक्षत्रं यदि निकटे समीपे भवति तदा नदूरं स्यात् ॥ कथं भूतं नदूरं ॥ अशभं ॥ अशभ
 कत्तदं ॥ इदं नदूरं खेदो दुर्मेधोः सत्यो शभं स्यात् ॥ उदुमेत्री नक्षत्रमेत्री योनिमेत्रीति यावत् ॥ अथ संक

मुहूर्तमार्ग

२९

... ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥

१०/११

X

५८/१

१११
१२

२९